یاش توركستان

توركستاننك ملی قورتولوشی اوچون كوره‌شوچی آیلق مجموعه

باش محرری: چوقای اوغلی مصطفی

1929نچی ییلنك ده‌قابر- ندان چیقا باشلاغان	آوغوست (آغوستوس) 1934	سان 57

بوساندا:

1	— توركستاندا مالدار خوجالغی	باش مقاله
2	— توركستاندا «تیل سیاستی»	ایسه‌ن تورسون
3	— توركستانداغی 1929نچی ییلغی ملی‌قوزغالیش تاریخنده‌ن برپارچا	محمد علی حسن علی ملا قولداش آخوند
4	— «Je Suis Partout» غازیتاسی توركیه‌نك سیاستی حقندا	مصطفی
5	— ساویت حكومتینك ملتله‌ر جمعیتنه كیریشی آلدندا	
6	— باشلانغیچ اورنیغا	«توركستان یاختا خوجالغی» ندان
7	— كتابیات: «غاسپرالی اسماعیل بیك»	یاش توركستانلی
8	— هندستانداغی توركستان مهاجرله‌ری فعالیتنده‌ن	خواجه مسعود
9	— قایغیلی خبر	
10	— آداشقان ادیبله‌ر	م.
11	— قافقاسیا قونفه‌دراسیونی میثاقی	
12	— «یاش توركستان» مجموعه‌سی محترم مدیرینه	محمد صادق
13	— فون هینده‌نبورغ	
14	— توركیاتچی پروفه‌سور بانغ‌نینگ 65نچی توغوم كونی	
15	— توركستان خبرله‌ری	

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

یه‌گی هكیمله‌ر. تاشكندداغی طب اینستیتوتی بو ییل 125 یه‌گی هكیم (طبیب) چیقارمشدر. ساویت غازیتاسندا ایبون آیندا امتحانلارینی بتیریب چیقغان بو یاش طبیبله‌ر ایچنده كوب‌گنه توركستانلی یاش متخصصلار بولغانلیغی یازیلادر. («پراودا ووستوكا» 8. 6. 34)

توركستاندا دان ایكینی. 10. 6. 34ده تاشكندده‌ن موسقووا «پراودا» غازیتاسی اداره‌سینه بیلدیریلدیكنه كوره بوتون اورتا آسیا جمهوریتله‌ری بهاری دان ایكینله‌رینی تولوق به‌جه‌رگه‌نله‌ر. 1 میلیون 257 مینگ هه‌كتار ییرگه بوغدای، 374 مینگ هه‌كتار ییرگه آرپا، 53 مینگ هه‌كتار ییرگه سولی ایكیلگه‌ن.

بو ییل كوكله‌م‌كوب یاغمورلو اوتكه‌نی اوچون «بهاری» (سوغاریلمایتورغان) ایكینله‌رده‌ن یاخشی محصول كوتولمه‌كده ایمش.

1934نچی ییلغی دان ایكینی اونومده‌ن سالق پلانی

ساویتله‌ر اتفاقی مركزی طرفدان تعیین ایتلیب اورتا آسیا بیوروسی طرفدان تصدیق ایتیلگه‌ن پلان بویونچا اورتا آسیانینگ 1934نچی ییلی دان ایكینی محصولندان حكومتكه 18 میلیون 700 مینگ پوت غه‌لله تسلیم ایتیشی كیره‌ك. بو مقدارنینگ 14 میلیون 530 مینگی قولخوز خوجالقلاریندان 4 میلیون 170 مینگ پوتی‌ده آیریم خوجالقلاردان آلناجاق. بو سالیم تورلو جمهوریتله‌ر آراسندا قوییوداغیچا بولونه‌در:

اوزبیكستان	7 میلیون 700 مینگ پوت
تاجیكستان	3 میلیون 200 مینگ »
قیرغزستان	6 میلیون 800 مینگ »
توركمه‌نستان	900 مینگ »
قارا قالپاقستان	100 مینگ »

(«پراودا ووستوكا» 6. 6. 34)

توركستاندا مالدار خوجالغی

توركستاندا قیشلاق خوجالیغنینگ ایكی تارماغی كیینگ مقیاسدا كوك آتمشدر. بونلاردان بری ایكینچیلك بولوب، اكثریتله بوكونكی اوزبیك-ستان، توركمه‌نستان دائره‌سنده بولونماقله، آولكه‌نینگ كیچیك بر قسمینی اشغال ایته‌در. توركستانینگ قالغان، بویوك قسمنده ایسه مالدارلق حكم سوره‌در. هه‌ر ییرده خوجالقنینگ شكلی ایلك سیرادا اشغال ایتیلگه‌ن دائره‌نینگ طبیعی شرائطی طرفدان تلقین ایتیله‌در. خوجالققا داها اویغون شكل بیرمه‌ك ایشنده‌كی فن وه ته‌خنیكنك انسانغا یارده‌می ایسه سوڭرادان باشلایدر. عصرلارچا بوتون آسیا اوستنده حكم سورگه‌ن نادانلق بزنینگ یورتی‌ده بو بختسزلقدان آیریب قالدیرمادی. بزنینگ خلقمزدا تاریخنینگ اوگه‌ی بالاسی بولوب قالیش بیله‌ن قناعتلاندی. آوروپا علم وه ته‌خنیكی‌نینگ یوتوقلاری بزچه نا معلوم قالدی. بز اوز ملی مقدراتیمزغا حاكم بولالمادق. یورتمز توركستانینگ طبیعی حدود-لاری ایچنده بر توركستان تورك دولتی، ملی برلگی یاراتوب اولگور-مه‌سده‌ن روسیه كیلیب بزنینگ یورتمزنی باسدی. بو روسیه‌ده بزنینگ یورتمز وه خلقمزنی استثمار طبیعی یاساونی اوزینینگ «تاریخی وظیفه‌سی» دیب بیلدی. مملكتمزده‌كی شرائطده اونینگ بو قاراشینا اویغون ایدی. روسیه ایمپه‌ریالیزمی، توركستانلینگ قایتادان آیاقغا تورا بیلمه‌سلگینی تأمین اوچون، بو اوز قارا نیتنه اویغون شرائطنی چوقورلاشتردی وه بواویغون شرائطدان فائده‌له‌نیش یولندا هیچ بر تورلو نقصان كورسه‌تمه‌دی... ایسكی چارلق روسیه‌سی اوزینینگ یاریم عصرلق حكمرانلیغی دورنده بزنی علم وه هنرده‌ن اوزاق توتوش اوچون لازم دیب تاپدیغی بوتون حركتله‌رنی قیلدی. بزده‌كی خوجالق یوروتوش ایشله‌ری، بالخاصه مالدارلقدا، ایسكیسنچه قالدی. اوزگه‌رگه‌ن سیاسی وه اقتصادی شرائط آستندا بو مالدارلق خوجالیغنینگ ایسكی شكلی بزنینگ یورتمز وه خلقمز كیله‌جه‌كی باقیمندان قاندای نا موافق بولسا، روسیه‌نینگ شرقده‌كی «تاریخی میسیونی»

باقیمندان ایگ فائده‌لیسی ایدی. فقط مالدارلق بالخاصه روسیه مهاجرت سیاستینگ ایگ آغیر تضییقی آستندا قالغان تورکستان قازاق-قیرغز وه تورکمه‌نله‌رینگ، یعنی خلقمز کوپچیلگینگ أڭ موافق خوجالق شکلی بولوب کیلدی. چونکه کیگ تورکستاندا ایکینچیلك اوچون یارارلق یر او قادراردا کوب ایمه‌سدی. بوتون أولکه‌نگ سوغاریلغان یری تخمیناً 4 میلیون هه کتار ایدی. روس مهاجری طرفدان سیقیشتریلیب اوزیرلده‌ن قوولغان بزنگ خلق ایکینچیلك رایونلارندا اورون تاپالماسدان چولله‌رگه چیکلیب کوچه‌به مالدار چارواچیلیغی یورتوشغا مجبور بولدی. اونلارچا ییللاردان‌به‌ری اوتوروب دهقانچیلق قیلیب کیلگه‌ن تورکستانلیلاردان، بونداى مهاجرت سیاستی تضییقی آستندا یه‌گیده‌ن کوچه‌به مالدارلققا کیچیش مجبوریتنده قالغانلاردا آز ایمه‌س. تورکستاندا مالدار خوجالیغی کیگه‌یدی، مال سانی‌دا آرتدی. خلقمز اوز توپراغندان محروم ایتیلدی. اونگ مالی سانچا آرتدی. کیله‌جه‌ك حقندا اوزینه حساب بیریب اوتور مایتورغان کتله اوچون بوده تحمل ایتیله‌رلك بر حال ایدی. چونکه او آچیندان أولمه‌س ایدی. اوز دالالارندا تیله‌نچیلك قیلماس‌ایدی. مالدارلیغی محصولاتنی‌ده ساتا آلیر وه قارشیسنا باشقا حیاتی احتیاج ماده‌سی آلا بیله‌ر ایدی. بو وضعیتنگ سیاسی نتیجه‌له‌ری حقندا خلق کتله‌سی‌چوقوردان چوقور توشونوب‌ده اوتورماس ایدی. مسئله‌نی اوزاق وه چوقور کوره بیلگه‌ن آلداغی منور طبقه‌کوچی ییتکه‌نچه روسیه‌نگ بو قورقونچ سیاستنه قارشی کوره‌شدی. 1917نچی ییلی انقلابی خلقمزنگ طلب وه احتیاجنه موافق بر شرائط یاراتاجاق دیب امید ایتیلدی. بز او زمان ملی قورتولوش وه استقلال پروغرامیمزنی اورتاغا قویالماغان ایدیك. بزنگ او زمانغی ملی پروغرامیمز خلقمزنگ تارتب آلنغان وه روس مهاجری کیتریلیب اوتورتولماغان توپراغینی قایتاریش وه روس مهاجری آقینینی توردوروشدان‌غنا عبارت ایدی. مختاریت أداره‌سی آستندا خلقمزخوجالیغی تارماقلارینی بربریله اولاشتریب آلیب بارماق (هارمونیلاشترماق) امیدنده ایدیك. احتمال بوکونکی کوروشله بزنگ او زمانکی بونداى پلانلاریمز

برساده‌دللك اثری اولابیلیر. اوزمان بز «یورتمز خوجالغنداغی هارمونی»نی قوریوداغیچا توشونه‌ر ایدیك. برنچی نوبتده پاختاچیلقنی راسسیونالّلاشتریش کیره‌ك ایدی. یعنی اونی آز یرلی دهقاننی سفالتکه سورو کله‌مه‌یتورغان، بالعکس اوگا وه أولکه خوجالیغنا کوب فائده کیتره تورغان بر شکلگه کیریتیلیشی لازم تاپیلار وه اونگ تورکستاننگ روسیه‌ده‌ن کیتریلگه‌ن غه‌لله‌گه باغلانب قالووینا سبب بولماسلیغینی تأمین ایتش کیره‌ك ایدی. اوندان سوك بز مالدار خوجالیغنی‌دا راسسیونالّلاشتریشنی توشوندوك. یعنی مالدارلق مطلقا کوچه‌به حیات طرزی طلب ایتمه‌یدر. توغرو قویولغان، بیچه‌ن ایکیش، چاپیش ایشیله باغلانغان، جنسله‌ری سه‌ره‌له‌نگه‌ن مال ساقلاماق، یاخشی باقیم بولغاندا عددچه آز مال ایله‌ده کوب قازانچ تأمین ایتمه‌ك ممکندر. بونداى خوجالق سیاستینی ایشکه آشیرابیلیش اوچون خلقمزنگ پاشادیغی توپراقنگ اوز قولندا قالماسی، تاشقاریدان کیمسه‌نك کیلیب، اونگ توپراغینا، ملکنه اورتاق بولماسلغی لازم ایدی. بزنگ، ساویتله‌رگه قادارغی انقلاب دورنده قوردیغمز بو پروغرامنی ایشکه آشیرا بیلیش کوب کنه وقت ایسته‌ر ایدی. تأریخ ایسه بزگه کوب قیسقا بر مهلت بیردی. بز بو قویغان ملی پروغراممزغا معین بر شکل بیرگونچه بولشه‌ویکله‌ر حاکمیتنی اوز قوللارینا آلیب قویدیلار. روس بولشه‌ویکله‌ری، قارل مارقس‌نگ XIX نچی عصرنگ باشلارینا قادارغی اینگلته‌ره صناعی خوجالیغی اوستنده یوروتولغان تیکشیروگه نیگیزله‌نگه‌ن خوجالق سیاستی پروغرامینی یوروتا باشلادیلار. بو پروغرامغا کوره خوجالق سیاستی یوروتارکه‌ن نه أولکه‌له‌رنگ خصوصیتله‌رینی وه نه‌ده خلقلارنگ حیات شرائطی وه منفعتلارینی اعتبارغا آلدیلار. اونلار یالغز روس بولشه‌ویزمی وه اونگ «تأریخی وظیفه‌سی دیب آتالغان دنیا پروله‌تار انقلابی»نی‌غنا کوزده توتدیلار. بوندان‌دا کورکورینه صناعتلاندیریش مسئله‌سی کیلیب چیقدی. کیگ مقیاسدا پروله‌تار انقلابینی ایشکه آشیریش اوچون‌اساس، مه‌نشه‌ویکله‌ر ایله تروتسکیچیله‌ر نیمه دیسه‌له‌ر دیسینله‌ر، له‌نینیزم نظریه سنه تماماً اویغون بولغان، ستالین‌نگ برگنه مملکتده سوسیالیزم قورو

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

سیاستی ، بوتون شورا لار اتفاقندا قولخوز وه ساوخوز خوجالق سیسته‌مینی
بر آن اول ایشکه آشیریشنی طلب ایتدی. ستالین‌نک تورکستانداغی شاکرد
وه آگه‌نتله‌ری ، تورکستان‌نک «انقلابی یوتوقلار»دا نه قادار آلغا
کیتکه‌نینی کورسه‌تیش اوچون ، موسقوانک ده‌ریکتیف قامچیلاری آستندا
مالدار خوجالقلارنی‌دا قولله‌کتیفله‌شتریشکه توتوندیلار وه چینده که‌م‌احمه‌ـ
لقلارنی ایشله‌دیله‌ر. کوچه‌به‌ـمالدارلارنی تویلاب تورلو یرله‌رده قولله‌ـ
کتیف خوجالقلار قوردیلار. فقط بو رایونلارنک قولله‌کتیف مالدار
خوجالقلارنی اورناشترو اوچون یاراب یاراماغانلیغینی وه اهالینک بونداى
بر خوجالق سیسته‌منه کیچیب ، اونی یوروتوشقا حاضر وه راضی بولوب
بولماغانلیغنی اویلاب اوتورمادیلار. کشیله‌رنک مال اوستنده‌کی ایگه‌لك
حقلاری بتیریلدی ، دیمه‌ك بوتون خلق ساویت حکومتینک پاداچیسی ،
چوبانلاری بولوب قالدی. فقط دولت ایسه اوز چوبانلارینا هیچ نه‌رسه تو-
له‌مه‌دی ، اوگا ایش حقی‌دا بیرمه‌دی. بر یرگه ، بر قولله‌کتیف خوجا-
لقغا تویلانغان مال سورولاری‌اوچون حاضرلانغان یم چوپ‌ده یوق. کو-
چمه‌ککه یعنی مالنی آیاق اوتنه چیقاریب باقماقغا «چوبانلار»نک حقی
یوق. بونی ایشله‌گه‌نله‌ر قاچاق ، زیانچی دیب تانیلادر. ایکینچیلك بیله‌ن
شغلله‌نو اوچون‌ده اونلارنک حقی‌ده امکانی‌ده یوق. امکانلاری یوق‌ایدی.
چونکه ساویت حکومتی اوگا نه ایکینچیلك اوچون لازم بولغان آلات وه
وسائطنی بیرگه‌ن وه نه‌ده ایکینچیلککه یارارلق یر کورسه‌تکه‌ن ایدی.
بونداى یرله‌ر اوزی‌ده کونده‌ن‌کون آزالیب بارادر. چونکه ساویت حکو-
متی بوتون‌کوچنی بونداى یرله‌رنی ممکن قادار تیز روس مهاجرله‌ری
ایله تولدوروشقا صرف ایته‌در. اونک حقی یوق ایدی؛ چونکه او مالدار
قولخوزچی دیب قید ایتیلگه‌ن ایدی. نتیجه‌ده خلق أولدی ، مال قیریلدی.
بو صورتله یاراتیلغان آچلقدان نه قادار تورکستانلی أولدی ، بونک آنیق
سانینی بز بوکون سویلی آلمایمز. روسیه‌ده‌کی حادثاتنی آڭ یاخشی بیلو-
چیله‌رنده‌ن سانالب کیلمه‌کده بولغان ، روس سوسیالیستله‌رینک «سوسیا-
لیستیچه‌سکی وه‌ستنیك» دیگه‌ن مجموعه‌سنه کوره (ایپول نومروسی) یالغز

قازاغستان‌نک اوزنده ، 1933نچی یلی ، بر میلیوندان آرتیق آدام أولگه‌ن.
ایندی تورکستاندا قانچامال قالمشدر؟ کوب آز! بز بویرده بولشه‌ویکله‌ر-
نک اوزله‌ری طرفندان تورکستاندا اوتکه‌زیلگه‌ن سوڭ فرقه قونفرانسلا-
رندا بیریلگه‌ن رسمی معلوماتلارداغی رقملارنی گنه کیتره‌مز. مه‌نه اورقملار:

1934نچی یلی برنچی یانوارندا قازاغستاندا 5 میلیون 12 میک
باش مال بارلیغی کورسه‌تیله‌در. اورتا آسیا دیب آتادیقلاری دائره‌ده ، یعنی
تورکستان‌نک قازاغستاندان باشقا قسمنده ایسه بوتونیسی 9 میلیون 617
میک باش مال قالغان. باشقاچا ئه‌یتکه‌نده بوتون تورکستاندا 14 میلیون
629 میک باش مال بارلیغی آگلاشیلادر. (دیمه‌ك ، جان باشنه بر باش
مالدان‌دا آززاق.) بو رقملار اوزله‌رنچه هیچ بر نه‌رسه سویله‌مه‌یدرله‌ر.
اونلارنک حقیقی معناسینی آگلاش اوچون داها اولگی یللارداغی مال
مقدارینی کورسه‌ته‌تورغان رقملارنی‌دا بیلیشمز کیره‌ك. مه‌نه بونداى سانلار-
دان بر نیچه‌سی:

1873نچی یلی یالغز سیردریا وه یتی سو ولایتله‌رنده(*) 10میلیون
باش مال بار ایدی. بوکونکی قازاغستانک ایچنه کیرگه‌ن — ایسکی
تورت دالا ولایتی ، سه‌مه‌ی ، آقمولا ، تورغای ، اورال‌دا 1900نچی
یلی(**) 11 477 002 باش مال بار ایدی. (بو تورت ولایتنك عینی یلغی
اهالیسی ایسه 2 643 250 جان کورسه‌تیلگه‌ندر).

انقلابغا قادارغی أداری تقسیماتدا تورکستان ولایتی دیب آتالغان
دائره‌ده (یتی سو ، سیردریا ، سمرقند ، فه‌رغانه وه ماورای قاسپی ولا-
یتله‌ری) 1908نچی یلی 22 050 506 باش مال بار ایدی. (عینی دائره-
نک اهالیسی 1909نچی یلی برنچی یانوارندا 6 480 400 جان کور-
سه‌تیلگه‌ن(1). بو حسابغا او زمانغی بوخارا وه خیوه خانلقلاری کیرمه‌یدر.
1912نچی یلی اوچون چیقاریلغان ,,Путеводитель по Туркестану“

(*) „Материалы для статистики Туркестанского Края“. — 1873 г. Т. II.
(**) „Киргизский Край“, Изд· 1901.
(1) „Туркестанский Край“, Изд. 1913.

دیگەن بر اثردە، تورکستان ولایتی (بوخارا وە خیوەدەن باشقا) دائرەسندە 1910نچی یلی 22 249 253 باش مال بولغانلیغی یازیلادر. ایمدی، بر آزدا یاقین دور، قوللەکتیفلەشترمە بلاسی باشلانماسدان اولگی ساویت رقملارینی آلایلق. توراز ریسقول اوغلی اوزینگ «تورکستان-سبیریا ماگیسترالی» ناملی 1929دە چیقغان کتابداغی «تورکستان-سبیریا تیمیر یولی وە اونگ ساویتلەر اتفاقی خوجالیغی باقیمندان اهمیتی» باشلوقلی مقالەسندە «تورك-سیب» تیمر یولی اطرافنداغی دائرەدە 1927نچی یلیموجود 28 883 480 باش مالنگ %63ینگ قازاق وە %14,4ینگ قیرغزلار حصەسنە توشکەنینی سویلەیدر. باشقا سوز بیلەن ئەیتکەندە بو بوتون مقدارنگ توردەاوچی یعنی 22میلیون قاداری دیمەك بولادر. ریسقول اوغلینك بیرگەن معلوماتیغا قاراغاندا بو «تورك-سیب» تیمر یولی اطرافنداغی 5 540 700 اهالینگ %58,6ی یعنی تخمیناً 3 میلیونی قازاق-قیرغزلاردر. مەنە سزگە یەنەدە یەگیرەك سانلار: 1931نچی یلی اورتا آسیا جمهوریتلەرندە (قیرغزستان، اوزبیکستان، قارا قالپاقستان، تورکمەنستان، تاجیکستاندا) 17 میلیون باش مال بار ایدی. بو مقدار 1932دە 12 میلیون 300 میڭگە توشکەن („Ср. Азия". Изд. о-ва изучения Ср. Азии. 1933.)

ایمدی بو سانلارنی یوقاریدا کیتردیگمز 5 012 000 ایلە 9 617 000لە قارشیلاشترساگز، بولشەویك روسیە حکمرانلغینگ سوڭ یللارنداغی مال ساندا کورولگەن ضایعاتنك درجەسینی وە اونگ خلق اوچون کیترگەن فجاعتینی درحال کورەجەکسگز.

بو استاتیستیق سانلاریدا بر آز ایضاحات طلب ایتەدر. ایسکیدە، چارلق زماندا، اهالی اوزمالی سانینی یاشیرار ایدی. اونك یاشیرماق اوچون امکانیدا بار ایدی. چونکە چارلق روسیەسی آگەنتلەری أولکەنگ اوزاق بورچەکلەرینە ایریشە آلماغان ایدیلەر. او اهالینگ اوزی طرفدان کورسەتیلگەن سان بیلەندە کفایتلەنەر ایدی. مەنە بو شرائط آستندا یالغز قازاق-قیرغزلارنك قولنداغی مال 1917نچی یلی 50 میلیون دیب کورسەتیلەر ایدی. ایمدی ایسە وضعیت آوندای ایمەس. تورکستاننگ ساویت حکومتی آگەنتی ایریشمەگەن بر بورچەکی، قیشلاغی، آوولی قالماغان. هەر نەرسە حسابغا آلنغان. حتی ساویت آگەنتلەری تلفاتنگ درجەسینی یاشیریش اوچون مال سانینی آرتیریبدا کورسەتەدرلەر. بونگلە برابر — ایسکیدەکی دالا ولایتی، بوخارا وە خیوە خانلقلاری برلکدە — بوتون تورکستاندا 14 629 000 باش مال بولغانلیغی کورولەدر، کە بودە بیش یللق پلانغا باشلاماسدان اول توراز ریسقول اوغلینگ تورکستاننگ نسبتاً کیچیك بر قسمی اوچون کورسەتکەن ساندان بر یاریم کرە آز دیمەکدر.

بز بو کیتردیگمز سانلارنگ خلقمز خوجالیغی باقیمندان افادە ایتدیکی قورقو اوستندە توختابدا اوتورمایمز. تورکستاندا بر نیچە یل صناعتلەندیریش تجربەلەری یوروتقاندان سوڭ ساویت حکومتینك اوزیدە مالدارلقنك مملکت خوجالغندا مهم بر تارماق بولوب، اهالی کوپچیلگینك اساس حیات منبعی سانالغان خوجالق قوللارینگ بری بولغانلیغنی اعتراف ایتب اوتورادر. عینی قوممونیستلار بر ایکی یل اول مالدارلقغا اهمیتسز وە سوسیالیزم قورولوشنا مانع بر نەرسە دیب قارارلار ایدی.

روس بولشەویکلەرینگ بوتون طبیعی شرائطنی ییقیب، بو طبیعی شرائط تأثیری آستندا وجودگە کیلگەن اقتصادی حیاتنی مارقس نظریەسنە کورە اوزگەرتە بیلەجەگینە ایناغان، اوزینگ تورکستانداغی آگەنتلەرینی قازاغستان وە تورکستاننگ باشقا رایونلارینی صناعتلەندیریب مرکزی روسیەنگ صناعی رایونلاریغا ایریشتریشکە چاقیریب یورگەن ستالیننگ اوزی، بو یل یانواردا 17نچی فرقە قونغرەسندە تەرسینە-مالدارلقغا چاقیرا باشلادی.

«قازاغستانسکایا پراودا»نگ 28. 6. 34. تأریخلی ساندا یازیلغان باش مقالەگە کورە، قیزیل ستالین حضرتلەری سوسیالیستیك رەژیم حتی تولوق قوممونیزم دورندەدە تورکستاننگ آیریم قسملارینگ کوچەبە مالدارچیلق خوجالغی حالدا قالا بیریشی کیرەکلگینی سویلەیدر.

موسقوانك یاشاسین قویلار! دیمەسی تورکستاندان یاشاسین ایشەكلەر! دیگەن عکس صدانی بیردی.

موسقوا بولشەویکلەری وە اونلارنگ یرلی آگەنتلەری مەنەشوندای

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

قوی وه ایشه‌ك باقیرمالاری بیله‌ن قیریلغان وه قیریلماقدا بولغان خلقنك فریادینی یاشیرماقچی بولادرلار.

* * *

تورکستاندا «تیل سیاستی»

دنیادا، هه‌ر ملت اوز حقنه ایگه بولوب، اوز حیاتی مقدراتینی اوزی بیلگه‌نچه قوروب یاشارلق بر وضعیت، یعنی ملل استقلال قازانب، بر تیگللك یارانماغان. بوندای اوز ملی مقدراتینی اوز قولینا آلالماغان خلقلار کوب گنه بولسادا تورلوسی تورلوچه وضعیت وه شرائط ایچنده‌در. هندستان وه هند چینی کبی مملکتله‌رنگ اوستنده آوروپا سرمایه‌دارلاری حکمرانلیغی بار. بزنگ تورکستان ایسه ساویت روسیه مستملکه‌سیدر. هندستان، هند چینی وه باشقا بونگ کبی مملکتله‌ر اوستنده حاکم آوروپالی قاپیتالیست دولتله‌ر بو أولکه‌له‌رنی اوز قوللارندا توتوب توروب، اونلاردان اقتصاداً فائده‌له‌نمه‌کچی بولادرلار. بزنگ یورتیمزدا حکم سوره‌مه‌کده بولغان قیزیل روسلار ایسه یالغز مادتاً ایلیگمزنی قوروتماقله کفایتله‌نمه‌سده‌ن بوتونلیگمزچه یوتوب، ملی بارلیغمزنی بیترمه‌کچی بولادرلار... بونی کورمه‌ك ایسته‌گه‌نله‌ر تورکستانداغی ساویت روسیه کولتور سیاستینی کوزده‌ن کیچیرسینله‌ر. بز بو سیاستنگ تیلمز اوستنده‌کی قسمینی تعقیب ایتب کیلمه‌کده‌مز. ساویت روس کولتور سیاستینگ باشقا قسملارینی ایکنچی وقتغا قالدیریب، بو سفرده شو تیل مسئله‌سی اوستنده دوام ایتمه‌کچی‌مز. تیل ملی کولتورنگ تملیدر. هه‌ر ملتنگ مدنی قورولوشندا أڭ مهم عامل شبهه‌سز اونگ تیلیدر. تیلنه قطعی بر شکل بیریب، اونگ انکشاف چه‌رچیوه‌سینی قورا بیلمش، استقامتینی بیلگیله‌مش بر ملتنگ علمی، مدنی ترقیسی تیلینگ قورولوشندا آنارشی حاکم بولغان ملتله‌رنك ترقیسنده‌ن قولایراقدر. بونی اوز تیلمزده‌کی حیاتی کورگوله‌ر آچیق کورسه‌تمه‌کده‌در. تیلینگ انکشافی اوچون توغرو یولینی چیزیب آلغان بر ملت ملی کولتورینگ ساغلام تملینی سالدی دیمه‌کدر. آینقسا بز تورکستانلیلار، اسیر تورکله‌ر اوچون بو نقطه کوب مهمدر. تیلنگ آلاجاغی استقامت او خلق کیله‌جه‌کینگ آلاجاغی استقامت دیمه‌کدر. بو نقطه‌نی کوب یاخشی بیلگه‌ن دوشمانلاریمزدا بزنگ تیلمز، بونگله حرثی قورولوشمزغا اوز ایشله‌رینه یاراغان بر استقامتنی بیریش اوچون بوتون هنرله‌رینی صرف ایتمه‌کده‌له‌ر.

بر نیچه یل اول لاتین الفباسی مسئله‌سی اورتاغا چیقغاندا ساویت حکومتی ایسکی یازو، عرب حروفاتی طرفدارلارینی عکس‌الانقلابچی دیب آتاب، اونلارغا قارشی کوره‌شمه‌کده ایدی. او زمان ساویت کوروشنچه بر گنه انقلابچی عنصر بولسا — اودا لاتین حروفاتی طرفدارلاری ایدی. چونکه او زمان تورکیه لاتینچاغا کیچمه‌گه‌ن، او ایسکی عرب حروفاتی بیله‌ن یازار ایدی. ایمدی ایسه لاتین حروفاتی طرفدارلاری‌دا عکس‌الانقلابچی بولوب قالدیلار. چونکه اونلار معلوم‌سببده‌ن لاتین‌اساسندا قورولغان برالفبا ایسته‌یدرله‌ر. ساویت حکومتی ایسه لاتین حروفاتی ایله روس حروفاتندان قاریشیق، اوز سوزله‌ری بیله‌ن ئه‌یتکه‌نده «روس پروله‌تاری یازیسی تأثیری آستنداغی الفبا»نی کیچیرمه‌ك ایسته‌یدر.

تورکستانلی لاتینچیلار تمیز لاتین اساسندا قالماقنی داها کیگ اینته‌رناسیونالیستلك، انقلابچیلق دیب بیلسه‌له‌ر، ساویت حکومتی اوگا تورکچیلك، ملتچیلك، تیسکه‌ریچیلك، «بورژوآ تورکیه»گه تارتنو وه سرمایه‌دارلار آوروپاسنا تمایل دیب قارایدر. تورکستانلیلارنگ یازو وه تیلده تورکچیلك کورسه‌تیشله‌رینی، تورکیه‌گه یاناشمالارینی قطعی صورتده رد ایتکه‌ن ساویت حکومتی اونلارنگ آوروپا مدنیتنه اولاشماسینی‌دا ایسته‌مه‌دیگنی، بوگا یول بیرمه‌یه‌جه‌گینی آچیق سویله‌یدر.

لاتین حروفاتینگ داها کوب خلقلار طرفندان یازیلدیغی، داها کیگ انسان کتله‌سی طرفندان فائده‌له‌نیلدیگی شبهه‌سزدر. روسلاردان باشقا بر نیچه کیچیك اسلاو خلقلارندا قوللانیلغان روس حروفاتینا نسبتاً لاتینچانگ داها کیگ بین‌الملل قاراقته‌ر تاشیدیغی یه‌ك آیدین بولغانی کبی اوقرایناغا اوخشاش روس حروفاتی یازدیریلب کیلگه‌ن خلقلاردادا

کوچلو لاتینچیلق آقیمی بارلیغیدا بوبین‌المللک نظریه‌سینی کوچله‌یتورغان بر نقطه‌در. بونگله برابر ساویت حکومتی زورله تورکستان تورکله‌ری حروفاتنا روس حروفاتی قاریشتریب، بو صورتله تورکستان تورك خلقی کولتورنده روس پروله‌تاری تیلی تأثیرینی کوچه‌یتکه‌ن بولغانلیغنی اویلاپدر.

بر ساویت تیلچیسی «بوکون بین‌الملل بر الفبا یوقدر. بوتون الفبالار صنفیدر. اونلار یالغز هه‌ر ملتنگ حاکم صنفی منفعتنه خدمت ایته‌در» دیدر. («قازاغستانسکایا پراودا» 9. 4. 34). بو ساویت تیلچیسینگ تثبیتنه کوره، روس الفباسی‌ده صنفیدر. او ایسکیده، چارلق زماننده فه‌ئودالار، بایلار، ملکدارلار صنفینگ منفعتنه خدمت ایتکه‌ن. بوکون ایسه روسیه‌ده روس پروله‌تاری منفعتنه، لخارجده‌ده روس بورژواسی، روس مونارخیستله‌ری منفعتنه خدمت ایته‌در. روس الفباسینگ ایسکیده‌کی رولی، اونگ بوکونکی ایکی طرفلی خدمتی ساویت حکومتی، روس پروله‌تارینی راحتسز لاندیرمایدردا.

مادامکه بین‌الملل الفبا یوق، نیچین تورکله‌ر، تورکستانلیلار اوچونده اوزله‌رینه مخصوص بر الفبا یاراتمالاری ممکن بولماسین؟ مادامکه روس حروفاتی ایسکیده چارلق روسیه‌سی منافعنه، بوکونده روسیه‌ده پروله‌تار صنفی منافعنه، خارجده‌ده آق روس بورژوآسی، مونارخیستی منافعنه خدمت ایته آلیرمش، نیچین عینی لاتین اساسنه قورولمش بر الفبا تورکستاندا ساویت سیسته‌می، تورکیه‌ده ملی تورك بورژوآ سیسته‌می اوچون خدمت ایته آلماسین؟ نیچین تورکستان تورکله‌ری الفباسندا مطلق روس حروفاتی تأثیری بولسون؟ — چونکه بو ساویت حکومتنگ انقلابچیلق پرده‌سی آرقاسینا یاشیردیغی روسلاشترما یولندا «بر آدیم آلغا کیتمه‌سی» دیمه‌کدر. ساویت تیلچیسی قازاغستانداغی تیل کوره‌شنده بر طرفدا احمد بایتورسون وه دوقتور خلیل دوست محمد اوغلی‌لاری باشدا بولغانی حالدا آلاش اورداچی-تورکستان ملتچیله‌ری، ایکنچی طرفدادا یاش ساویت تیلچیلگی تورغانلیغنی، بو یاش تیلچی قوممونیستنگ‌ده تیل مسئله‌سنی بوتونله‌ی آکلاب یتشمه‌گه‌نلگینی سویله‌یدر. او کشی قازاغستان-

داغی کوره‌شده باشلیچا اوچ آقیم کورسه‌ته‌در. بونلاردان بری روس ملتچیلکی، ایکنچیسی یرلی ملتچیلك، اوچنچیسی آوروپالیلاشماق طرفدارلاریدر.

روس ملتچیلکی یرلی تیلله‌رنی انکشاف ایتدیریب اوتوروشنی لازم تاپماس وه بوتون یه‌گی آتامالار (اصطلاحلار)نی روسچه‌ده‌ن آلیش کیره‌کلگینی سویله‌ر ایمش. آوروپالیلاشماق طرفدارلاری ایسه آتامالارنی روس پروله‌تاریاتی تیلی آرقالی ایمه‌س، توغرودان توغرو اصطلاحنگ چیقدیغی تیلده‌ن آلینیشینی آلغا سوره‌رله‌ر ایمش.

یرلی ملتچیلك ایسه آتامالارنی أك اول جانلی قازاق تیلنده‌ن توزوش، بو بولماغاندا تیلنگ تاریخی بایلیغندان قیدیریش، بوده ممکن بولماغان تقدیرده قازاقچا ایله بر بولغان تورلو قارداش تورك لهجه وه شیوه‌له‌رنده آختاریش کیره‌کلکنی آلغا سوره‌درله‌ر.

اوزبیکستاندا بر یاش تیلچی اصطلاحلار مسئله‌سنده شوندای فکر سویله‌یدر: ا) جانلی تیلده بولغان وه معنی آکلاتیش جهتیده‌ن مقابلینه توغروکیله تورغان ته‌رمینله‌ر. بوندای ته‌رمینله‌رنگ بحثسز قبول قیلنیشی کیره‌ك، شونگله برگه اوزبیك تیلیگه کیریب، اوزله‌شب کیتکه‌ن عربچا، فارسیچا وه باشقا خیل ته‌رمینله‌رنی اوزیمزنیکی دیب ساناشیمز وه اولارنك اورنیغا اوزبیکچه‌سینی آختاریشنی آرتیقچا دیب بیلیشمز لازم.

ب) هه‌ر ملتنگ اوز تیلنده افاده ایتیلب مقابلنده اوزبیکچه‌سی بولماغان ته‌رمینله‌ر. بو حالدا جانلی تیلگه سویانب توروب وه اوزبیکچه سوز یاساش قانونیغا بناءً (البته معنانی بوزماسلق شرطی بیله‌ن) یه‌گی ته‌رمینله‌ر یاساش لازم. براق اوزبیکچه‌ده یه‌گی ته‌رمینله‌ر یاساش ممکن بولماغان حاللاردا، ته‌رمینله‌رنی باشقا تیلله‌رده‌ن آلیشمز کیره‌ك.

اما بوندا عربچا، فارسیچادان یه‌گی سوزله‌ر کیریتش، حاضرگی وقتده یوقالب کیتکه‌ن أولوك سوزله‌رنی کوپله‌ب چیقاریش، هه‌مده «اوزبیك تیلی کمبغل تیل» دیگه‌ن نظریه‌گه اساسلانب ته‌رمینله‌رنگ اوزبیکچه‌سی بولغانی حالدا روسچاسینی کیریته بیریش کبی اینتیلیشله‌ر بیله‌ن کوره-

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

شیشمز کیره‌ك... («قیزیل اوزبیکستان» 23. 12. 33.)

طبیعی ساویت تیلچیسی روس ملتچیلگینی تنقیدده ایتب اوتورمایدی. او گا، عادت‌شکلنی آلغان، بر ایکی آغیز کفر صلواتینی چه‌ویرگه‌ندن سوڭ تیزگنه ییرلی آقیملارنڭ تنقیدینه کیچه‌در. ذاتاً اصل مقصدده بودر. او روس ملتچیلگی دیب کورساتیلووی لازم کیلگه‌ن نه‌رسه‌نی تیکشیره باشلاسا، ساویت حکومتی سیاستینی گنه تنقید ایتش مجبوریتنده قالادر، که بو اوزی اوچون چوقور قازیماسی دیمه‌کدر. شونڭچون‌ده او بو روس ملتچیلگی بحثنی قیسقاغنا کیسیب، سکوتله کیچمه‌کچی بولادر. بوقسا، روس ملتچیسی‌ده، ساویت حکومتی‌ده تورك تیلچیلگنده‌کی برله‌شب کوچه‌یمه اورونوشلارینی بیتریب، اوز قولی آستندا قالغان تورکلر، او جمله‌دن تورکستان تورکله‌ری تیلینی روس تیلی تأثیری آستینا آلونی کوزه‌ته‌در. ساویت حکومتی بو قارا نیتینی هیچ کیمسه‌دن یاشیرمایدر. موسقوا «بولشه‌ویك» مجموعه‌سی محرری ساویتلر اتفاقی خارجنده هیچ بر تورلو یاقلاشوغا یول بیریلمه‌گه‌نی کبی روس پرولتاری کولتوری وه تیلی تأثیرنده‌ن قاچوغادا امکان بیریلمه‌یه‌جه‌گینی آچیق سویله‌یدر.

ساویت تیلچیسی «روس ملتچیسی ملی کولتور(؟) او جمله‌دن ملی تیلنك انکشافنه یول بیرمه‌ك ایسته‌مه‌سه، ییرلی ملتچیلك پان‌تورکیزم یولی بیله‌ن بورژوا ملتچی تورکیه‌گه تارتادر» دیدر.

بو ساویت تیلچیسی تورکستانداغی ملی تیلچیله‌رنڭ اصطلاحلار مسئله‌سنده‌کی نظریه‌سینی توغرو وه تولوق قیلیب بیرمه‌دی. تورکستانداغی ملی تیلچیلك آقیمی اصطلاحلارنی ایلك سیرادا تورك تیلینڭ اوز بایلغندا قیدیریش کیره‌ککلگینی بوتون جدیتی بیله‌ن آلغا سوره‌در. فقط بونڭله برابر تورك تیلی بایلغندا تاپیلماغان وه تولوق افاده ایته‌جه‌ك شکلده یاراتیلا آلماغان اصطلاحلارنی چیتده‌ن آلیشنی‌دا بوتونله‌ی رد ایتمه‌یدر. فقط اونی معین شرطلر آستندا تورکچه‌نڭ اوز قاراقتره‌ینه اویغون، اونڭ قاعده‌له‌رینه باش ایگه‌رلك بر شکلینی تاپب آلماقچی بولادر. او، یات بر تیلنك سوزینی اوچنچی بر یات تیلنك سویله‌ش وه قواعدی بیله‌ن آلیش کبی

کولونچ آحمقلقلارنی بوتون قطعیتی بیله‌ن رد ایته‌در. او، ایمپه‌ریالیست بر نیت بیله‌ن ساویت روسیه طرفدان یوروتولماقدا بولغان مه‌نه شو ماسقارلقلا قارشی توراددر. او بالخاصه روس سوزله‌ریندن وه باشقا یات سوزله‌رنی «روس پرولتاری تیلی آرقالی، اونڭ قاعده‌له‌رینه اویغون، اونڭ سویله‌ش طرزنده آلیش مجبوریتنده‌ن قاچادر. چونکه او بوندا اوز ملی بارلیغی اوچون بر تهلکه کوره‌در.

تورکستان تیلچیله‌ری ایچنده آوروپالیلاشماق، اصطلاحلارنی توغرودان توغرو اوز منبعلارندا آلو طرفدارلاری آقیمی‌دا ساویت حکومتنڭ شو غیرطبیعی زورلاماسی آرقاسندا چیقغان بر آقیمدر. بونلارنی تنقید ایتوچی ساویت تیلچیسی‌ده بو نقطهٔ نظرنڭ صرف روس پرولتاری تأثیرنده‌ن قاچو اوچون اورتاغا قویولغانلیغنی سویله‌یدر. او بو آقیمنڭ تورکستانلی اوقوچینی تورلو تیلله‌رده‌کی تلفظ طرزینی بیلیشکه مجبور ایته‌ماك دیمه‌ك بولغانلیغنی سویله‌یدر، که بو په‌ك توغرودر. فقط بونڭله او دنیادا هه‌ر تیل وه هه‌ر ملتنڭ اوزینه مخصوص بر تلفظ طرزی بولغانلیغی‌دا اونوتادر. روس تیلینه آوروپالیلاردان کیچکه‌ن اصطلاحلار قاندای یول ایله بوکونکی، تورکستانلیلارغا یوکله‌تیلمه‌ك ایسته‌نیلگه‌ن، شکلنی آلمش ایسه باشقا تیلله‌رده‌ده عینی قانون‌نڭ یوروماسنه مانع بولماسلق کیره‌ك. روس تیلی وه باشقا تیللر اوچون طبیعی دیب تاپیلغان بو یول نه ایچین تورکستانلیلار اوچون قاپالی بولونسون؟! اونلاردا بوتون ملتله‌ر، بوتون تیلله‌رنڭ یورودیغی یولدان یوروب ترقی ایته آلماسلارمی؟ نیچین اونلارغا مطلقا روس الفباسی تأثیری آستندا بولغان بر الفبا لازم؟ — نیچین اونلار اجنبی اصطلاحلارنی روسچه‌ده سویله‌نگه‌ن، قوللانیلغان شکلنده آلیشقا مجبور بولسونلار. مه‌نه بو سوراقلارنڭ جوابینی توشونوب، قیدیریب کوروچیلر محقق ساویت روس ایمپه‌ریالیزمینڭ نه دیمه‌ك بولغانینی‌دا آڭلایاجاقلاردر. دنیادا بونداي مجبوریت آستندا بولغان اسیر بر ملت، اوز قولی آستنداغی خلقلارغا بونداي مجبوریتلر یوکله‌تمه‌گه‌نده بولغان بر ایمپه‌ریالیزم بارمی؟

ایسه‌ن تورسون

تورکستان ملی قوزغالیش تاریخندە‌ن بر پارچا

(سید ناصر خان توره حرکتی)

تورکستاننك فه‌رغانه ولایتنده 1929نچی یپلی سید ناصرخان توره حضرتله‌ری(*) طرفندان اداره ایتلگه‌ن قوزغالیشغا مه‌ن، محمد علی حسن علی، اوزاقدان قاتناشقانیمدان او یپلغی وقعه‌نی تولوق روشده بیلمه‌یمه‌ن. اونگچون بو مهم وقعه‌نی، قوزغالیشغا یاقیندان قاتناشقان یورتداشیمز ملا قولداش آخونده برابر اوتوروب قیسقاچا بولسا هه‌م ترتیبی ایله یازماقدامز.

بو قوزغالیشنگ، بولشه‌ویکله‌رنگ حددان تاشقاری مظالمنده‌ن وه اولارنگ وحشیانه معامله‌له‌ریگه چیده‌مسزلیکده‌ن توغولغانلغی کیمسه‌ده‌ن مخفی ایمه‌سدر. هه‌م بو قوزغالیش تورکلك قایناغندان وه انسان بالاسیغا اورنه‌ك بولورلق تورك اوچقوننداش بر شعله‌در.

سید ناصرخان توره اوچ ییللق سورگونده‌ن قایتب کیلیب، «گ. پ. ئو.»ده‌ن یاشیرینب یورار ایدی. بولشه‌ویکله‌رنگ کون کونده‌ن آرتیب بارایاتقان رحمسزلگی وه گناهسز ملتمزنگ قانینی توکوب تورك-اسلام بالالارینی اوکسوز قالیب کوز یاشلاری آقیزیشلاری او کیشینگ تورکلك قانینی قایناتیب، «یاتیب قالغونچا آتیب قال» دیب بولشه‌ویك علیهدارلارینی اوز قایناقلاریغا تارتیش مجبوریتینی سیزدیردی. یانلارنداغیلارغا اوگوت (مصلحت) بیردیله‌ر. مشوره اهلی سید ناصرخان توره‌نگ رأینی توغروتاپدیلار. اوندان سوڭ کاسان‌دان اوچ تاش(*)یول فاصله‌لك شاه کفتر نام بر قیشلاقدا توروچی بورونغو قورباشیلاردان اسلام بیك باتر یانیغا باریب سویله‌شکه‌نله‌ر. او هه‌م بو مسلکنی صدقاً قبول ایتکه‌ن. مشوره محرم ابتدالارندا باشلانب، برنچی صفرده 20 نفر بولغانلار. سوڭرا حرکت توره

(*) اصلاً نامانگانلی بولغان سید ناصر خان توره تورکستان ملی حرکتیگه یاقیندان قاتناشغان وه علمی هه‌م ناطقلغی ایله تورکستانلیلارچا معروف بر شخصدر. بو ذات 1917نچی ییلنك ده‌قابرنده خوقندده قورولغان تورکستان مختاریت حکومتینك معارف ناظری ایدی. ب. باشقارما.

(۱) بر تاش تخمیناً 8 کیلومتردر.

قورغان‌دا توروچی بورونغو قورباشیلاردان دادا بای پانصدغا ایشیتدیریلگه‌ن. دادا بای پانصد هه‌م تورك بولغانیدان ناصرخان توره‌نگ مسلکله‌رین اختیار ایتب، توره‌م وه اسلام بیك‌له‌ر ایله کوروشمه‌کنی تیله‌گه‌ن. دادا بای پانصدنڭ 30 نفرلك قوراللی مخفی تشکیلات اوستنده ایکه‌نلگی معلوم بولغان. توره‌مده 2نچی صفرده شاه کفترده اونگله کوروشمه‌کنی وعد ایتکه‌ن. بز ایلگه‌ریده‌ن توره‌م اوغوللاری ایشان دادا خان ایله تانیشیب، آگلاشیب، مذکور تأریخده بیش نفر مسلکداشله برابر معهود یرگه حاضرلانب باریشغا بیلگیله‌ندیك. اول طرفدان دادا پانصد 11 قوراللی ییگیتی ایله کیلیب کیچه‌سی توره‌م ایله کوروشوب اونك فکرله‌رینی اورگه‌نوب، ملتنگ قورتولوشی اوچون کوره‌شمه‌ککه حاضر ایکه‌نلگینی بیلدیردی.

بز تاڭ چاغی اوز یرله‌ریمزگه قایتب کیتدیك. دادا پانصد شو کون ساعت 10ده بایماق دیگه‌ن قیشلاقداغی دولت دوکانیغا کیریب 2 عدد قورال آلیب، کیمسه‌گه باقمای اوتوب کیتکه‌ن. بو وقعه‌دان سوڭ مذکور قیشلاقدان چستگه تلفون قیلنغان. چست‌ده‌ن‌ده اطرافغا تلفون بیریلگه‌ن. بو صورتله اکثر دولت دوکانلاری ایگه‌سز قالغان. پانصدده شو کونده‌ن باشلاب یاشیرینغان.

پانصد سابق قورباشی اسلام بیکنگ شاه کفترده‌کی دولت دوکانیغا هجوم ایتیشینی طلب ایتکه‌ن. اسلام بیك 8 نفر قوراللی ییگیتله برابر توره‌م یانیغا کیلگه‌ن وه اونگ آتشین بر نطقینی تیگله‌گه‌نله‌ر. کوپ متأثر بولوب ییغلاشغانلار. اوچ کونده‌ن سوڭ اسلام بیك ساعت 11ده شاه کفترده‌کی دولت دوکانیغا هجوم ایتکه‌ن. شو یرده 5 نفر اوزبیك میلیسه‌سی ایله بر قانچا موجوکله‌ر بولغانیدان نتیجه‌ده 12 موجوك، 14 قورال وه باشقا نه‌رسه‌له‌ر قولغا توشورولگه‌ن. شو کونده‌ن باشلاب اسلام بیك آچیق مقابله‌ده دوام ایتکه‌ن. 4نچی ربیع الاول‌ده اسلام بیکنگ قوراللی ییگتی 40قا ییتکه‌ن. بو آرادا 4-5 دفعه بولشه‌ویکله‌ر چیقیب اولارنی توتماقچی بولغان بولسالاردا ئه‌له‌نگه‌له‌ریگه اوچراب، کویوب قایتب کیتکه‌نله‌ر. توره‌منگ یاشیرین تشویقلاری کون کونده‌ن یاییلیب، نمنگان‌نگ شرق شمالنده 4

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

تاش يول فاصله‌لك بش قرن بازارلق قيشلاقداغى بورونغو قورباشيلاردان
محمد عمر قولاغيغا يتكيزيلگه‌ن. اوده تورك بولغانلغى سببلى قيزيب،
قايناب بو مقدس خدمتنى جان وه دلده‌ن قبول ايتب، اوز يانندا 9 نفر
ييگيتى وه 12 قورالى بارلغينى بيلديريب، تورەم‌ده‌ن هه‌م 10 ييگيت سو-
راب، 20 نفر بولوب بش قرن‌غا هجوم ايتش مأمورلگينى قبول ايتكه‌ن.
بولطرفدا اسلام بيك 12نچى ربيع‌الاول‌ده چاتقال‌غا وفد يوبارغان. چاتقا-
لدا هه‌م بورونغو قورباشيلاردان بارلغى سببلى وفدلەر اولار ايله تاپيشيب،
كوروشوب وقعه‌نى آڭلاتغانلار. چاتقاللقلار هه‌م تورك بولغانلقلارندان بو
مقدس خدمتكه بيريليب، دين وه ملت اوچون فداكارلققا حاضر ايكه‌نلكله-
رينى بيلديرگه‌نله‌ر. هه‌م او ييرده 25 نفر موجوك بارلغينى وه اوز قوللاريدا
20 قورال بارلغين بيلديريب، 40 نفر بولوب موجوكله‌ر اوستيگه هجوم
ايتمه‌كچى بولغانلارينى معلوم ايتب، 15نچى ربيع‌الاول‌ده اولارغا هجوم
ايتب، 2 ساعتلق توقناشودان سوڭرا موجوكله‌ر قاچغانلار، 20 عدد قو-
رال، 9 نفر اسير آليب، بولارنڭ بر نيچه‌سينى قوبوب يوباروب قالغانلرينى
أولدورگه‌نله‌ر. بولارنڭ قاتارى آرتيب، 50 نفر بولوب، 20نچى ربيع-
الاول‌ده اسلام بيك ييگيتله‌ريگه قوشولغانلار. برله‌شكه‌چ سيوينچله‌رنده‌ن
يغلاشغانلار.

اولطرفدا محمد عمربيك 16نچى ربيع‌الاول‌ده بش قرن داخليغا آت
قويغان قورغان قارشيسندا 5 دقيقه اوق اوزگه‌ندين سوڭ موجوكله‌ر
سراسمه‌ليكده‌ن قوراللارين تاشلاغانلار وه بارچاسى اسير توشكه‌نله‌ر. شو
كون 20 قورال اولجا قيليب، بيلگيلى ملت ساتقينلارندان عبدالبطن‌غا
اوخشاشلارنڭ باشينى كيسكه‌نله‌ر. شوكون محمد عمربيكنك 30 ييگيتيگه
20 نفر فدائى قوشولوب 50 نفر بولغانلار وه برليكده قواتچلار ايچنده
اسلام بيك تامانيغا باريب اولار بيله‌ن برله‌شكه‌نله‌ر. فدائيله‌ر سيوينب، قورال-
لارينى قويوب تنفس ايته‌رله‌ركه‌ن مخبرله‌ر 200 نفرچه موجوكنڭ بولار
تامانيغا كيلوويندەن خبر بيرگه‌نله‌ر. تيز قوراللارينى آليب، اولارغا طرف
چيقيب، قارشيلاشغانلار وه 4 ساعتلق آتيشمادان سوڭ 4 بولشه‌ويك أو-

لوب، قالغانلارى قاچيب، اسلام بيكنڭ خاتون وه ياش بالالارى تورغان
طرفغا اوتكه‌نله‌ر. اسلام بيك محمد عمرگه خطاباً: «سيزله‌ر اوز قيشلاقلا-
رڭ تامانيغا باريب حضرت تورەم فرمانلاريغا موافق ايشله‌گله‌ر. مه‌ن تاڭر-
يمغا سيغينب مه‌نه شو دوشمانلار آرقاسيدان يوروش قيليرمه‌ن» ديب وداعلا-
شيب دوشمان كينيده‌ن كيتكه‌ن. محمد عمربيك 25 نفر چاتقاللق ييگيتنى
آليب، عليخان طرفيغا اوتوب تورەم ايله كوروشمه‌ك اوچون عبدالحميدخان
باشليق 5 نفرنى كاسان‌غا يوبارغان. بو 5نفر يولدا باراركه‌ن انديجان‌ميليس
باشليغى قوچقار اوغلى قوماندانسنداغى 50 نفر روس وه اوزبيك ميليس
توده‌سى ايله توقناشغان. بو توقناشودا روسلار ايكى‌گه بولونوب قاچقانلار.
بيش نفر فدائى بولارنڭ بر قسميغا هجوم ايتكه‌نله‌ر وه آرقاسيدان تعقيب
ايتب 4 چاقيريم ييرگه قادار بارغاندا اولاردان اوچينى اوشلاب اوچا-
وينى‌ده چاپقانلار. بولارنڭ برى ميليس باشلغى قوچقار اوغلى ايكه‌ن.
نتيجه‌ده 3 عدد بيش آتار، 3 عدد توپانچا، 3 عدد قيليچ اولجا توشكه‌ن.

شوكون 28 ربيع‌الاول‌ده كاساندان تورەم ايله قايتيشيب 29 ربيع-
الاولده محمد عمربيك حضوريغا، كوكيارغا كيلگه‌نله‌ر. بو ييرده‌ن قارا
تيپه‌گه باريب ياخشى‌بيك ناملى غيرتلى بر تورك اوغلى ايله كوروشكه‌نله‌ر.
بو غيرتلى ييگيت اوچ موجوكنى أولدوروب، قوراللارينى آليب، اوز
ييگيتله‌رنده‌ن سكز نفرنى قوراللانترغان ايكه‌ن. بو ياخشى‌بيك هه‌م اوز
ييگيتله‌رى ايله برابر فدائيله‌ر قاتاريغا كيريب بش قرن طرفغا جوناغان.
تورەم ايسه كاسانغا كيتكه‌نله‌ر.

اسلام بيك 6نچى ربيع‌الثانى‌ده بايماق قيشلاقدا توروچى حكومت
مأمورله‌رى ايله توقناشيب 3 ساعتلق محاربه ايچنده 2 موجوكنى قولغا
توشوروب، قوراللارينى آليب اوزله‌رينى أولدورگه‌ن. باشقالارى قاچيب
قورتولغانلار. 11 ربيع‌الثانى‌ده تاشكند «گ. پ. ئو.»سى كاسانغا كيلگه‌ن.
بولار 12نچى ربيع‌الثانى‌ده 100 نفر موجوك ايله شاه‌كفترگه چيقيب اسلام
بيك ايله توقناشغانلار. «گ. پ. ئو.» باشلغى تاش آرقاسيدان دوربين ايله
قارار ايكه‌ن اسلام بيك دوربين آرالاش اونى ماڭلايدان اورغان، يانيدا

غىنى روسلار ايسه شاشيب قاليب قاچا باشلاغانلار. آرقالارندان قووب 4 نفرينى أولدورگەن وە 4 غدد قورال اولجا قيلغانلار. شول سيرادا حضرت تورەم ياشيرين ياتقان يېرلەريدە 170 عدد قولدا يازيلغان ديوارى غازيتا حاضرلاب شو ربيع الثانى آيى ايچيدە شو ديوارى يازما غازيتالارنى تاشكند وە سمرقندگە 15 ، اوليا-آتاغا 10 ، مرغيلان وە انديجانغا 15 ، نمنگان ، اوش ، جلال آباد ، اوزكند وە سيم (بوكونكى فەرغانە) لەرگە 10 عدد-دەن وە الخ تارقاتيليب ، جملەسى جمعە كيچەسى ياپيشتريلغان.

دادا باى پانصد 40 نفر فدائيسى ايلە كوندوز ياشيرينب تون اوز وظيفەسندە دوام ايتدى. نمنگان ئۆضاسينگ يېرلەشمەگەن بازارلاريداغى حكومت مأمورلەرى قورقوب قاچيب كيتكەنلەر وە خلقدا بر مدت حكومت ساليغيدان قورتولغان.

25نچى ربيع الثانى دە محمد عمربيك 100 نفر عسكرى ايلە كاسانغا هجوم ايتكەن ، دولت دوكانلاريغا كيريب ، صندوقلارينى سينديريب ، دفترلەريگە اوت تويغان. ملت خائنلەريدەن 8—9ينگ باشينى كيسيب ، اون ايكى عدد قورال اولجا قيلغان. بو محاربەدە محمد عمربيكنگ بر ييگيتى سانيدان اوق ييگەن. شو كونى تورەم عسكرلەرى ايلە برليكدە كاساندان چيقيب ، شاه كفترگە باريب 20 كون تورغاندان سوك پارامانغا بارغانلار. جمادى الاول باشلارندا «پاراماغا ياقين بولغان زرفند ديگەن بازارلق قيشلاقدا توروچى 20 نفر بولشەويك اوستيگە هجوم ايتب نتيجەدە موجوكلەردەن 13 عدد قورال وە 10 آت اولجا توشوروب بو يېردەن قارا تيپەگە باريب برآز تنفسدەن سوك اولدەن متوطن بولغان موجوكلەر اوستيگە بارغانلار. بو موجوكلەر ياشيرين روشدە تيل بيريب ظاهراً برآز مقابلە قيلغان بولوب 10 عدد قورال 4 ياشيك اوق بيرگەنلەر. 15 جمادى-الاولدە سارو قيرغيزلاريغا بارغانلار. بولار هەم تورك بولغانلاريدان وە بولشەويكلەر طرفيدان بوتون ماللارى تارومار قيلنغانيدان تورك اوردوسينى كورگەچ بلا توقف 70 فدائى 20 عدد قورال ايلە قوشولغانلار. 25نچى جمادى الاولدە كاسانغا قايتب ، كيچەلەب قويى كاساندا توروچى ميليسلەر-

گە هجوم ايتب ، 4 عدد قورال وە 4 اسير آليب ، بر نفر ملت خائنى نىگ باشينى كيسيب ، شاه كفترگە اوتوب كيتكەنلەر. بو يېردە بر نيچە كون استراحت قيلغاندان سوك جمادى الثانى باشلارندا رنجيد ديگەن قيشلاقغا بارغانلار. بولار بو يېردە يمەك يەرلەركەن توسەتدەن بولشەويكلەرنىگ هجوميگە معروض قالغانلار. بو آنى هجومگە مقابلە ايتيليركەن 3 نفر فدائى شهيد توشكەن وە تورەم نىگ آتلارى ييقيليب ، قوللارى سينگەن. فقط بولشەويكلەر مقابلەنىگ شدتيگە چيدى آلماى قاچغانلار. تورەم قوللا-رينى معالجە اوچون ايكى ييگيت ايلە برليكدە قالغانلار ، باشقالارى كيتمەن تيپەدەكى بولشەويكلەر اوستيگە باريب اولارغا هجوم ايتب 3 ساعتلق محاربەدەن سوك 10 عدد قورال ، بر نيچە ياشيك اوق وە 55ميگ سوم كاغاز آقچا قولغا توشورگەنلەر. كيتمەن تيپەنىگ يېرلەشكەن موجوك-لەرى بركوب ساوغالار ايلە كيليب مجاهدلەرگە باش ايگگەنلەر. اوندان سوك شو يېردەن جانى بيك قاضى طرفيغا يوروب ، يولدا بولشەويكلەر ايلە 4-3 دفعە توقناشيب ، تورت كوندەن سوك نارين درياسينىگ اول يوزيگە اوتكەنلەر. شو چاغلار نهايت ساووق بولوب قالغانيدان قيش سوگيغاچا ياشيرين يول ايلە كيچيب سوگرا ايشكە باشلاماق مصلحت كورولوب 25 جمادى الثانى دە اوچ قورغان تيپەسيدە توروچى قورباشى يانيغا كيلديلەر. (بو قورباشينىگ اسمينى اونوتقانمز). قورباشيلار بو يېردە قيش آخريدا قايتادان كوروشمەك قرارينى بيريب بربرلەرى ايلە اوپوشوب ، قوچاقلا-شوب اوز تامانلاريغا ، بالا-چاقالارى يانيغا كيتديلەر.

قورباشيلار او زمان هيجان ايلە شو شرقينى اوقورلار ايدى:

بز توركستان عسكرى اوروسلارغا تيسكەرى
جهاد اوچون چيققانمز خواه ياشيمز ، خواه قەرى.
قرآن حكمى جهاددر ، دنيا عقبى آبادر ،
مؤمن قوللەر كوب شاددر ديووانس هم پرى ،
بولشەويكنى قيرارمز ، ايچەك-باغرين يارارمز
قايغا قاچسا بارارمز ، مرتدلەردين بز ، برى.

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

مسلمانلار اويغانسون، غفلتيدين تيبرانسون
لشهر، صحرا ئەيلەنسين دين اسلام چاكرى.
محمدنگ امتى ايشيتكەنمز غيرتى
عالم توله حرمتى بز آلارنگ نوكرى.
ميگ اوچيوز يل توركستان ايمان ايله گلستان
ايمدى بولدى خارستان غيرت قيليگ ايرلەرى.
اوطن قدرين بيلمەگەن ايمان دليگه تولماغان
ادوشمانلارغا ساتيلغان نادانلارنگ خومسرى
برآز پولغا آلدانغان دين و ايمانن ساتغان
قومونيستمەن ديب قووانغان چيان صفت يا آرى.
نه قاضى بار نه مكتب، نه مفتى بار نه منصب
ايمدى غيرت قيلايليق يا نەريمز يا بيرى.
جانى فدا عسكرمز خدا اوچون لشكرمز
دينسزلەرنى قيرارمز دينلكلەرگه همسرى
مال و جاندين هم كيچكەن غيرت شربتين ايچكەن
جنت بارسا حور قوچقان دين اسلام عسكرى
مؤمنلەرگه ضرر يوق بر تنگه هم خطر يوق
دوشمانلاردين قاچار يوق قرآن آلار رهبرى.
اخاتون قيزلار آچمايمز، بز مشترك ايتمەيمز
قرآن يوليدان چيقمايمز قوياش كبى در عالى.

محمد على حسن على، ملا قولداش آخوند
هندستان — دهلي، ايون 1934

* * *

«ژو سويى پارتو» („Je Suis Partout“) غازيتاسى
توركيەنك سياستى حقندا

فرانسوز مطبوعاتى آرا-سيرا بولسادا فرانسه افكار عامەسينى تور-

كيەگه جلب ايتب قويادر. پاريس مطبوعاتى، توركيه جمهوريتى سياستى حقندا هەر زمان توغرو حكم بيرمەيدى. كوب وقت توركيەنى اوزينگ تيشقى سياستى بولماغانلق وه موسقوا حكومتينك قويروغى بولوب يور-گانلك بيلەن عيبلەيدرلەر. بونداى چيقيشلار تيز-تيز بولوب تورادر. بونلار-دان برگنه حادثەنى ايسلەتب اوتەيلك. ملتلەر جمعيتينگ اوتكەن توپلا-نيش دورەسندە توركيەنك بوغازلار مسئلەسينى قوزغاياجاغى شايعەسى تارقالدى. او زمان بوتون آوروپا مطبوعاتى بر آغزدان بونگ توركيەنگ اوز تشبثى ايله ايمەس، ساويت حكومتينگ كورسەتووى ايله بولغانليغنى يازدى. شونگ اوچون بز بو يردە، كوبينچه آپ-آچيق كورسەتيلگەن توركيەگه اينانماسلق آقيملارينا قاتناشماغان بر يازونى قسماً نقل ايتب اوتەكچيمز. بر قسمينى توبەندە نقل ايتەجەگمز بو شايان دقت يازى پاريسنگ هافتالق بويوك غازيتالارندان «ژو سويى پارتو»دا چيقدى.

— توركيەنك اوز عسكرى ايشلەرينى ياخشى يولغا قويوشى بزدە تور-كيه تهلكەسى توشونچەسينى توغدورماماليدر. ياش جمهوريت يالغز قالغان. اونگچون اونگ يەگى فتوحات آواتورالارندان زيادە اوز وضعيتينى تحكيم ايتب، ساقلانابيليشنى اويلاشى كيرەك. بوتون دوستلق تظاهراتنارغما اوچ مملكت — ايتاليا، يونانستان وه ساويت روسيه — اوگا آچ كوزليلك ايله قارايدرلار. آنادولونگ باى شرقى وه جنوبى ساحللارى ايتاليانى، تراكيا ايله استانبول يونانستانى قيزيقترادر. ساويت روسيه ايسه قديم اسلاو ايمپەرياليزمى(*) سياستى يوروتوب، اسكندرونغا قادار ايريشمەكله تو-غرودان توغرو آق ديگزگه چيقماقچى بولادر. بوندان سوك (آق ديگز ساحلندە اوتوروب «ى. ت.») عربلار ايچندە عصيان چيقاريش بر اويو-نچوق كبى يەگيل بر ايش بولوب قالار ايدى. مصر فلاحلارى وه حجاز بدويلەرى سويش قانالينا ياناشماسداناق قيزيل اوردو ايله تماسە كيلەبيلە-جەكلەر ايدى. (بونگ نتيجەسندە «ى. ت.») هندستان اينگلتەرەدەن، هدچينى فرانسەدەن آيريليب قالوب، بوتون آسيا قطعەسى بولشەويزم

(*) بزچه توغروسى روس ايمپەرياليزمى «ى. ت.»

قولینا توشوب، بر روس قولونیسی حالنه کیله‌ر ایدی. مه‌نه بو وقت، آتیلا وه تیمورلنگ حرکاتنا اوخشاش یه‌گی بر استیلا حرکتی ضربه‌سیله بوتون غرب مدنیتی خراب بولوب «اولیا وه مشایخله‌ر»نگ دیدیکله‌ری یرینه کیلگه‌ن بولور ایدی.

بویله‌لکله تورکیه‌نگ عسکری سیاستی مشروع بر احتیاطکارلق دیب ایضاح ایتیلگه‌ن بولادر. اوز قومشوسی ایله (بونگله ساویت روسیه دیلمه‌کچی بولادر. «ی. ت.») سیقی مناسباتنا رغماً تورکیه ایسکیسی کبی قوممونیزم غایه‌سنه دوشمان وه اوز ملی عنعنه‌سنه صادقدر. تورك حکومتی موسقوا اوتوپی (اوهام)له‌ری تأثیری آستندا قالیب کیته‌ر دیب قورقوش کیره‌ك ایمه‌س. تورکیه کبی بویوك سرمایه‌سی بولماغان بر مملکتده سرمایه‌نی ملیله‌شتریش (دولت قولینا آلیش) مسئله‌سی قویولادا آلمایدر. بونگ اوستنه آنقارانگ بوتون سیاستی نوقول عسکری وه مثبت بر سیاستدر.

آنقارادا قیزیل ره‌ژیم اعلان ایتب، اوزینی باشقا ملتله‌رده‌ن تجرید ایتش تورکیه‌نگ اوز منعتنه هیچ اویمایدر. چونکه بو قیزیل ره‌ژیم کیچ وه یا تیز تورکیه‌نگ اوز استقلالینی یوقاتووی بیله‌ن نتیجه‌له‌نه‌ر ایدی».

*

«ژو سویی پارتو» فرانسه‌نگ رادیقال سوسیالیستله‌رنده‌ن ساغدا توروچی وه فرانسه‌ده کوچلو بر اوتوریته حکومتی قورو طرفدارلاری غروپینگ ناشر افکاریدر. بو عنصر فرانسه‌نگ ایچکی سیاستنده کوب مهم رول اوینایدر.

بزچه تورکیه افکار عامه‌سینك کوبده‌ن‌به‌ری توشونوب، کوب دقت بیله‌ن تعقیب ایتدیکی، ایتالیا طرفدان تورکیه‌گه قارشی بولغان تهلکه‌نی بو پاریس غازیتاسینگ آچیقدان آچیق یازیب اوتوشی شایان دقتدر.

طبیعی فرانسوزلار بو تهلکه‌نی تورکیه منفعتنی قورروماق نیتی ایله کورسه‌تمه‌یدرله‌ر. اونلار، آنا دولونگ جنوب ساحللارینا ایتالیانلارنگ چیقیب قالیشندان اوزله‌رینك سوریه‌ده‌کی منفعتلاری اوچون خوفلانادرلار.

عجبا پاریس غازیتاسی بو نقطه‌ده تورکیه ایله فرانسه آراسنداغی منفعت اورتاقلیغینا اشارت ایتمه‌کچی بولماسمی ایکه‌ن؟

یاگلیشمازساق، بو فرانسه مطبوعاتندا، تورکیه‌نگ ایتالیاطرفدان تهلکه کوروب یوروتقان سیاستنده، تورکیه‌گه حق بیروچی برلچی چیقیشدر.

تورکیه‌نگ قوممونیزمگه دوشمانلیغی وه آنقارادا قیزیل ره‌ژیم‌اعلان ایتشنك تورکیه‌نك اوز منفعتنه اویماغانلیغنی آچیق سویله‌گه‌ن پاریس‌غازیتاسی فرانسوز افکار عامه‌سینك بر قسمنده تورکله‌رنگ قوممونیزمگه دوستلق وه تمایل کورسه‌تکه‌نلگی، هه‌ر قاندای بر وضعیتده آنقارادا‌قیزیل ره‌ژیم اعلان ایتش احتمالی بارلیغی فکرینگ بولغانلیغنی کورسه‌تمه‌کچی بولادر.

بز قارداش تورکیه‌نگ، بزنگ یورتمزنی باسیب اوتورغان قیزیل موسقوا حکومتی ایله دوستلغینا قووانچله باقماغانلیغمزنی اعتراف ایته‌مز. بونگله برابر بز، تورکیه‌نگ قیزیل ره‌ژیم وه قوممونیزمگه ناراشینگ حقیقی، ایچکی یوزی اوستنده هیچ بر زمان، بر دقیقه اوچون گنه بولسادا شبهه‌گه توشمه‌دك.

*

ساویت روسیه‌نك بوتون غرب مدنیتی وه آسیانگ کیله‌جه‌کی اوچون تهلکه بولابیلووی، تورکیه کبی بوتون فکری اوز ملی توپراغی ایچنده ملی منفعتینی ساقلاب قالابیلمه‌کده‌ن عبارت بولغان بر أولکه‌نگ دوستلیغی ایله باغلی ایمه‌سدر. تیریسنچه او، دنیانگ تورلو قسملارندا تورلوچه منفعتلار کوزه‌تکه‌ن غرب مدنیتی‌نگ باشچی دولتله‌ری ایله‌ساویت روسیه آراسندا کون کونده‌ن کوچه‌یه بارایاتقان دوستلق ایله باغلیدر.

بو بویوك غرب دولتله‌رینك غرب مدنیتینك باریشماس دوشمانی ساویت روسیه ایله دوستلق یوللاری ایزله‌مه‌له‌ری بو غرب مدنیتینك زوالغا طرف بارغانلیغنی کورسه‌ته‌در.

اگرده پاریس غازیتاسینگ اشاره ایتدیکی «اولیا وه مشایخله‌ر»نك

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

دیدیکلەری اورنیغا کیلەجەك بولسا ، طبیعی بونگ مسئولیتی تورکیەنگ ایمەس ، بر طرفدا آنادولو ساحللارینا کوز تیکیب اوتورغان، ایکنچی طرفدا بولشەویك دوستلغی اوچون کروان تویەلەری کبی تیزیلیب تورغان غرب مدنیتی بویوك دولتلەرینگ اوستنه توشەدر.

ساویت حکومتینك ملتلەر جمعیتنه کیریشی آلدندا

وثیقه I.

1927نچی یلی 5نچی نویابرندە ، روسیەگە کیلگەن اجنبی ایشچیلەر ایله قیلغان مصاحبەسندە قویولغان ، «ساویت حکومتی نیچین ملتلەر جمعیتنه قاتناشمایدر ؟» دیگەن سورغوغا ستالین طرفدان بیریلگەن جوابنی برآز قیسقارتیب ترجمه ایتەمز.

«ساویت حکومتینگ ملتلەر جمعیتنه قاتناشماغانلیغینگ سببی بزنك مطبوعاتدا دفعەلارلە ایضاح ایتیلیب یازیلغان ایدی. مەن بو یيردە شو کورسەتیلگەن سببلەردەن بر نیچەسینی تکرارلای آلامەن. ساویتلەر اتفاقی ملتلەر جمعیتی اعضاسندان ایمەس وە اوگا قاتناشمایدر. چونکه: اولا ساویتلەر اتفاقی ملتلەر جمعیتینگ یوروتماقدا اولدیغی ایمپەریالیستلك سیاستنه وە او جمعیتنگ مستملکه خلقلارینی ایزیش اوچون قوردیغی ماندالار اصولی مسئولیتنه اشتراك ایتمەك ایستەمەیدر. ساویتلەر اتفاقی ملتلەر جمعیتنه قاتناشمایدر. چونکه ، او ایمپەریالیزمگە ، مستملکه وە غیر مستقل خلقلارنك ایزیلووینه بوتونلەی قارشیدر.

ایکنچیدەن ، ساویتلەر اتفاقی ملتلەر جمعیتی آرقاسینا یاشیرینب یوروتولماقدا بولغان سوغوش حاضرلقلاری ، قوراللانو وە حربی اتفاقلار کبی یەگی بر ایمپەریالیزم سوغوشندان باشقا بر ییرگە باریب چیقووی ممکن بولماغان حرکتلەرنگ مسئولیتنه قوشولماق ایستەمەیدر. ساویتلەر اتفاقی ملتلەر جمعیتنه اشتراك ایتمەیدر. چونکه او ایمپەریالیستلك سوغوشینا بوتونلەی قارشیدر.

نهایت ساویتلەر اتفاقی ملتلەر جمعیتی پردەسی آرقاسینا یاشیرینغان ایمپەریالیزم نەیرەگلەرینه اورتو بولماق ایستەمەگەنی اوچون ، اوزیدە شو ایمپەریالیستلار نەیرەنگی اثری بولغان ملتلەر جمعیتنه کیرمەیدر. ملتلەر جمعیتی بو ایمپەریالیستلك نەیرەگلەرینی اوز ناطقلارینگ معناسز ، میلچیك سوزلەری ایله اورتوب اوتورادر. ملتلەر جمعیتی ، پردە آرقاسندا یاشیرینب ایش یتروچی ایمپەریالیست دولتلەر باشلوقلارینگ «اوچراشما اویی» (Дом свиданий)در. ملتلەر جمعیتی دائرەسندە سویلەنگەن رسمی سوزلەر ایسە ، ایشچیلەرنی آلداتو اوچون سویلەنگەن یالغان ، یاشیق سوزلەر (بیلچیل = "„Пустая болтовня)در. اصل ایش ، ایمپەریالیست دولتلەر یوغان یومورقلاری (Заправилы)نگ ملتلەر جمعیتی پردەسی اونگ بوش سوزلو ناطقلاری سوزلەری آرقاسنا سحرچیلەرچە بوقونوب ایشلەدیکلەریدر.

ایندی ساویتلەر اتفاقینك مەنە شو خلقلارنك دوشمانی قومەدیەاویونچوقنگ اعضاسی بولماق ایستەمەمەسندە حیرت ایتیلەرلك بر نەرسە بارمی ؟» («لەنینیزم مسئلەلەری» 9نچی تولدورولغان طبعی ، 1933. ص. 296/97).

وثیقه II.

ملتلەر جمعیتی — 1914—1918نچی یللارداغی دونیا سوغوشی سوگندا بورژوآ صلحپرورلگی مفکورەچیسی ، شمالی آمریقا قوشما جمهوریتلەری رئیس جمهوری ویلسوننگ تشبثی بیلەن وجودگە چیققان دولتلەر جمعیتیدر. اصلندە ملتلەر جمعیتی دولتلەرنی بربرینه باغلاش یولیله کیلەجەکدە سوغوشنی امکانسز قیلمالی ایدی. بو دونیا سوغوشینگ سوگنچی سوغوش بولووینی سویلەب اوز خلقلارینی آلداتقان غالب دولتلەرویلسوننگ ملتلەر جمعیتی پروژەسینی قبول ایتدیلەر.

حقيقتدا ملتلەر جمعيتينگ بوتون ايشلەرينی ، بين‌الملل ايش بيورو-
سينا بارغونچاغا قادار اونگ بوتون مؤسسەلەرندە اوز امربرلەرينی اوتور-
توب قويغان آنتانتا دولتلەری يوروتادرلار. ملتلەر جمعيتی اينگليز ،
فرانسوزلارنگ ايمپەرياليستلك اشتهالاری اوچون آپ آچيق فائدەلە-
نديكلەری بر قورالدر.

ملتلەر جمعيتينگ نظامنامەسی 26 مادەدەن عبارتدر. بو نظامنامە دنيا
سوغوشندان سوڭ باغلانغان بوتون معاهدەلەرگە كيريتيلب ، بونگله بو
معاهدەلەربويونچا ايشلەنگەن بوتون تالان-تاراج وە زورلقلارنك‌ابديليگينی
تصديق ايتكەن بولدی. ملتلەر جمعيتی ايشلەرينی آنتانتا حكومتلەری اوزلە-
رينك وحشيانە منفعتلارينا موافق بر شكلدە يوروتادرلار. ملتلەر جمعيتی ،
اوز اعضالاری آراسندا چيقغان قورالّلی توقناشولارغا قاتيشمايدر وەاونك
چيقووينا توسوقدە بولمايدر. ملتلەر جمعيتی باشقالارندان ظلم‌كورگەن
اعضاسينی ياقلامايدر. سوزدە قورالسزلانوغا اورونغان ملتلەر جمعيتی ،
حقيقتدە برگنە حقيقی قورالسزلانو پروژەسی بولغان ساويتلەر حكومتی
تكليفنی ايشكە آشيرمای تاشلادی. ساويت حكومتی اوزينگ ملتلەر جمعيتنە
قاراشينی كوب دفعەلار كورسەتدی. او ، ملتلەر جمعيتنە ، كيچيك وە
كوچسز خلقلارنگ اوستندە حاكميت حقينی آليب وە كيلەجەكدەدە
اونلارنی ايزودە دوام ايتمەكچی بولغان بويوك دولتلەرنك ماسقاللی اويو-
نماسی ديب قارايدر. ملتلەر جمعيتی بويوك‌كوچلو دولتلەرنك كيچيك وە
كوچسز خلقلار حسابنە توشوندوكلەری ايشلەرينی‌كوروش اوچون او-
چراشديقلاری بر ديپلوماتيك پورسەدر. 2نچی اينتەرناسيونال‌دا ملتلەر
جمعيتنك بو فعاليتنی بوتونلەی توغرو تاپادر. ملتلەر جمعيتی ، اوتكور اوچی
پرولەتار ديكتاتورلغی مملكتنە طرف توتولغان بر قورالدر. ساويتلەر اتفاقی
ملتلەر جمعيتينك توزلو مؤسسەلەرندە زحمتكشلەرگە فائدەلی ديب تاپديغی
ايشلەردە تەخنيكی جهتدەن برگە ايشلەشنی قبول ايتمەكلە برابر ، ملتلەر
جمعيتنە كيريشدەن باش تارتقانينی دفعەلارچا تكرارلادی.

(„Малая Советская Энциклопедия“)

باشقارما: ساويتلەر حكومتينك ملتلەر جمعيتنە كيريشی آلدندا يوقاريداغی وثيقەلارنی
ايسلەب كيتش فائدەسز بولماسا كيرەك.

* * *

«توركستان پاختا خوجالغی»

باشقارمادان: شو كونلەردە مطبعەدان چيققان اقتصادچی دوقتور طاهر شاكر بيكنك
«توركستان پاختا خوجالغی» نام اثرينك باشينا باش محرريمز چوقای اوغلی مصطفی‌بيك‌افندی
طرفندان «ياش توركستان» نشرياتی نامينا يازيلغان مقدمەنی توبەندە اوزيچە كيترمەكدەمز:

باشلانغيچ اورنيغا

بو كتابنگ چيقيشی محقق بز توركستانليلار وە آينيقسا بزنگ
«ياش توركستان» اوچون بويوك بر سيوينچدر.

كتابنگ مزيت وە كەمچيلكلەری حقنداغی حكمنی اوقوچيلارنگ
اوزلەريگە براقوب ، بو يردە بز ، اثرنك يالغز حرثی-سياسی اهميتندەن‌گنە
قيسقاچا يازيب اوتمەكچی‌مز.

بوكونكی «تيشقی كورونوشيلەگنە ملی ، ايچكی مفهوميلە پرولەتار»
بولغان توركستاننگ «ملی جمهوريتلەری»ندە تورك تيلندە توركستان
مسئلەلەريگە عائد ساغلام اصول وە اسلوبدە يازيلغان برگنە بولسون علمی
وە سياسی كتاب يوقدر. بونگدە سببينی بوكونكی توركستاندا كتاب
يازوچيلارنگ يوقلغندا ايمەس ، بلكە توركستان يازوچيلارينگ بوكونگە-
چە «بولشەويزم اصولی»غا «اويغونلاشا» آلماسدان يورگانلاريدا ديب
اويلاش توغروراقدر.

مەنە بو بويوك كەمچيلكنی طاهر بيكنگ شو كتابی تولدورماقدادر.
ديمەك طاهر بيكنگ بو اثری توركستان مسئلەسينگ اڭ مهم تارماقلا-
ريندان بولغان پاختاچيلق حقندە تورك تيلندە يازيلمش ايلك اثردر.

توركستان پاختا خوجالغينگ انكشافی ، روسيە طرفندان اوگا
بيريلگەن سياسی ، اقتصادی قيمت وە توركستان پاختاسينگ سوڭ ياريم
عصرلق تأريخدە توتديغی اهميتی ايلە تانيشماق — توركستاننگ كيچير-

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

مه‌كده اولديغى بوكونكى فاجعه‌نى وه كيله‌جه‌كده‌كى ملى انكشافينگ استقامتينى آڭلاشغا ياقينلاشماق ديمه‌كدر.

طاهر بيكنگ كتابى بوكيبى بويوك وظيفه‌نى ادا ايتشكه ياراتورغان تورك تيلنده ايلك قايناق ساناالغانى اوچون بز بو اثرنگ هه‌م حرثى هه‌م‌ده سياسى اهميتنده‌ن بحث ايتمه‌كده‌مز.

بر نيچه سوز ايله مه‌ن اوقوچيلارنى طاهر بيكله تانيشتريب اوتمه‌كچى‌مه‌ن. دوقتور طاهر بيك توركستاننگ ياش بوغونلارندانذر؛ 1917نچى يلغى انقلاب باشلانيركه‌ن طاهر بيك «مكتب بالاسى» ايدى. 1922نچى يلى بختلى تصادفله‌ر نتيجه‌سنده بر قانچا توركستان ياشلاريله برلكده طاهر، ساويت روسيه‌ده‌ن چيقيب، آلمانياغا كيله‌در وه بويرده او- قوشغا باشلايدر. 1931ده اۋ مشهور آلمان اونيوه‌رسيته‌له‌رنده‌ن‌ديب تانيلغان هايده‌لبه‌رغ دارالفنونينگ فلسفه فاكولته سينه‌بتيشيك اقتصاديات شعبه‌سينى بتيردى. دوقتورا اولاراق يازديغى «كوچه‌به خوجالغينك آنا خطلارى» (Grundzüge der Nomadenwirtschaft) نام اثريله طاهر بيك اوزينگ حقيقى «توركستانليلق وظيفه‌سينى» په‌ك ياخشى آڭلاغانلغينى بيلديردى. بو وظيفه، خلقمزنگ ملى منفعتى، ملى كيله‌جه‌گى اوچون خدمت ايتمه‌ك ايسته‌گه‌ن هه‌ر بيليملى توركستانلينگ مقدس يورتمز تورموشينگ تورلو جهتله‌رينى اورگه‌نوب، اوز يورتداشلاريمزنى وه اجنبيله‌رنى خلقمز، يورتمز تورموشيله تانيشترماقدان عبارتدر.

ساندیقچاسينگ غريب بر وضعيتده ايكه‌نلگيگه باقماسدان، طاهر بيكنگ شو اثرينى دنيا يوزيگه چيقارا بيلگه‌ن «ياش توركستان» بونيگله اوز بوينيغا آرتيلغان ملى وظيفه‌له‌رنگ بريسينى‌ده به‌جه‌رگه‌ن بولوب، اوزينى بختلى سانايدر.

* * *

كتابيات:

«غاسپرالى اسماعيل بيك»

ياقيندا شو نامدا اولوغ تورك متفكرى وه استادى حقندا قريملى جعفر سيد احمد بيكنگ بويوك حجمده 250 صحيفه‌لك بر اثرى چيقدى. بوكتابغا اسماعيل بيكنگ حياتينا وه اثرينه عائد 7 مهم رسم‌ده قوشولغان. اثر استانبولدا، طبيعى، يه‌ڭى تورك (لاتين) حروفاتيله باسيلمشدر. اسما- عيل بيكنگ ترجمهٔ حالى، خصوصى تورموشى، خاستالغى، وصيتله‌رى، أولومى، مفكوره‌چيلگى، تيل برلگى، سجيه قوتى، تاكتيك قابليتى، قدرشناسلغى، مكتب-مدرسه‌له‌رنگ اصلاحى يولنداغى غيرتى، توركچيلگى وه اسلامچيلغى حقندا قيمتلى معلوماتنى ايچنه آلغان بو اثر، اميرى افندى مرحومنگ همتيله قورولغان «ملت كتبخانه‌سى»نده‌كى 40 نسخه‌غا ياقين «ترجمان» ايله آقچورا اوغلى يوسف بيك افندينگ كتبخانه‌له‌رنده موجود بعضى «ترجمان» نسخه‌لارى وه «ترجمان» نشرياتينا عائد بعضى اثرله‌رده‌ن فائده‌له‌نه‌ره‌ك يازيلمشدر (ص. 11).

اسماعيل بيكنك «طونغيچ»، «روسيه مسلمانلارى»، «قمر» (1881)، «ترقى»، «مرآت جديد» (1882)، «دارالراحت مسلمانلارى ياكى عجايب ديارى اسلام» (1895)، «توركستان علماسى» (1900)، «مبادى تمدن اسلاميان روس» (1901)، «آق گل دسته‌سى»، «خا-خا-خا»، «مكتب صبيان»(*)، «ملت» (1906)، «مسلمان قونغره‌سى» وه «روسيه- ده ملى تورك مكتبله‌رينك إصلاحى واصول صوتيه‌نك انتشارى» (1911) كبى اثرله‌رنده‌ن اقتباسلار ايته‌ره‌ك بو اولوغ تورك متفكرينگ ايچ هه‌م تيش سيماسينى ممكن قادار آيدينلاتوغا تريشقان مؤلف، استادنگ أولو- منده‌ن سوڭ اونگ حقندا ياش هه‌م قارت محرر، اديب، شاعر وه عالمله‌ر طرفندان تورلو كتاب، مجموعه وه غازيتا بيتله‌رنده يازيلغان يازيلاردان

(*) اثرنك 72نچى بيتنده ذكر ايتلگه‌ن بو مجموعه‌نك اسمى «مكتب صبيان» بولمايوب، توغروسى «عالم صبيان» بولسا كيره‌ك. ى. ت.

پارچالار كيلترەرەك مرحوم حقنداغی معروف شخصلارنگ فكر وە قناعتلاريلەدە اوقوچيلارينی تنويرە چاليشمشدر.

اثرينك يازيليشی، قورولوشی وە مندرجەسی اعتباريلە اولوغ متفكرنی چوقورراق تيكشيرە بيلگەنلگی قناعتينی بيرە تورغان جعفر سيد احمدبيككە كورە، اسماعيل بيكنی بوتون تشبثلەرندە موفق قيلغان وصفلارندان بری‌دە اونداغی تدقيق قابليتی ايدی. اسماعيل بيك ايشكە باشلاماسدان ايلگەری ملتينگ هەر صنفينی، اونگ مثبت، منفی طرفلارينی اساسلی صورتدە تيكشيرمشدی. زمانينگ‌دە حقيقی وضعيتينی كوب ياخشی آڭلامشدی. احتياطكار ايدی. اونگ احتياطكارلغی اوزينی ايمەس، ايشينی توشونگەنلگندەن وە چاچاجاغی توخوملارنك بوشغا كيتمەسلگينی تأمين انديشەسندەن كيليب چيققان ايدی (ص. 22).

اسماعيل بيكنك اهميت بيرديگی ايش تورك‌ـاسلام دنياسينگ مدنی‌ـاجتماعی اوزگەريشينی تأمين ايدی. او بو مقصدينی جانلانديرماق اوچون أڭ كيسترمە يوللارنی تاپيب، بيلگيلەمشدی. بوتون فلاكتنگ جهالت يوزندە كيلگەنلگينی سيزگەن اسماعيل بيك، تورك‌ـاسلام جامعەسينی نجات يوليغا چيقارماق اوچون، «اصول جديد» آقيمينی باركوچيلە تورك‌ـاسلام أولكەلەرينە ياياقا تريشدی. اونگ أڭ بويوك اوتكور أولكو قورالی «ترجمان» ايدی. اسماعيل بيك اوز توشونچەلەرينی يالغز كاغد اوزەرندە آلغا سوروچی اصلاحاتچيلاردان بولماغانيدان، فرصت تاپديقچا سياحتلار ايتەر وە أملەرينی جمعيتدە، حياتدا ايشكە آشيريشغا تريشار ايدی.

1881دە توپلانغان معلوماتە كورە، روسيە بويوتوروغی آستنداغی توركلەر او وقت 16 000 محلە مكتبی ايلە 214 مدرسەگە ايگە ايديلەر. بو اون آلتی مينگ محلە مكتبندە ياريم ميليون تورك بالاسی اوقوردی. بولارغا آنجاق قرآن قرائتی ايلە نماز دعالاری اورگەتەرديلەر (ص. 104). اسماعيل بيك بو ايسكی اوچاقلار اورنيغا «اصول جديد» مكتبلەرينی اوزينە مخصوص اسلوبلە توصيە ايتب، ايلك «اصول جديد» مكتبينی‌دە باغچاسرای‌دا آچاراق بالذات اورگەتوب يتيشترديگی بكر اسمندە بر معلمنی

بو مكتبە بيلگيلەدی. 1884دە آچيليب آنجاق 12گنە طلبە قيد قيلنغان بو «اصول جديد» مكتبينی او زمانغی علما «اوصال جديد»، «كافرلەر اوچاغی»ديب آتاب خلقدا بويەگی اصولغا قارشی نفرت اويغاتيشغا اورونمشدی. فقط هەر تورلو آغيرلقلارغا چيدەملك كورسەتكەن اسماعيل بيكنگ يوكسەك تشكيلاتچيلغی آرقاسندادر، كە 20 ييل سوڭرا، يعنی 1905دە، «اصول جديد» مكتبلەرينگ سانی روسيە حكمرانلغی آستنداغی توركلەردە بيش ميڭنی آشمشدی (ص. 111).

اسماعيل بيك تاشقين روحلو ايمەسدی. فكرلەری وە يازيلاری ايلە خياللارنگ أڭ مقدسينی سوسلەتمەكدەنسە قيلينا بيلەجەك أڭ كيچيك فقط مثبت ايشلەرنی ترجيح ايتەردی. اسماعيل بيك روس ايدەآليستلەرينی تقليد ايتمەدی وە أڭ سوڭ سوزنی سويلەيەرەك ايشكە باشلامادی. غايەسينی آلغا سورمەكدەنسە او غايەگە كوتورەجەك يولنی حاضرلاماقنی ترجيح ايتدی. (ص. 41).

معلومدر، كە 1905 انقلابندان سوڭ اورتادا كورونگەن بعضی قازانلی انقلابچی ياشلارنگ «طاڭ ييلديزی» وە «طاڭ مجموعەسی» نام نشرياتندا او زمانغی اكثر ملی غازيتا وە مجموعەلارغا قارشی چيقيشلار قيلنغان ايدی. بو انقلابچی ياشلارنگ مطبوعات بيتلەری كوتەرە آلماتورغان «اورام سوزلەری»گە أڭ كوب معروض قالغان ذات معروف «وقت» غازيتاسی محرری فاتح كريمی‌بيك ايلە «ترجمان» محرری اسماعيل‌بيك ايديلەر. جعفر سيد احمد بيك اثرينگ 41نچی بيتندە «طاڭچيلار»نگ شو اتهام مسئلەسنەدە ياناشيب، اسماعيل بيكنگ روس انقلابچيلارينا ايناناماغانلغينی وە اونگ اولارغا تايانيب ملی مسئلەلەريمزنی حل ايتە آلاجاغيمزنی قبول ايتمەگەنلگينی آلغا سوروب، اسماعيل بيكنگ روسيە توركلەرينگ روس فرقەلارينا كيريب پارچالانمالارينا قارشی سياسی برلەشكەن بر جبهە قورمالارينی مدافعە ايتكەنينی يازادر (*).

(*) بو اسماعيل بيك نظريەسينك نە قادار توغرولغی 1917 نچی ييلغی انقلابدا آچيق آڭلاشيلغان بولسادا بو تأريخدەن آنچاغنا زمان اوتكەندەن سوڭرا هەم توركستان ياشلارينی بعضی بر روس فرقەلارينك قاراشلارينا ايناندیروغا اورونغانلار كورولدی.

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

بویوك استاد غاسپرالی اسماعیل بیکنگ أولوموندەن 20 ییل اوتکەن بولسا هەم ایمدیگەچە بو نادر تورك كه آتالیب یازیلغان آیریچا بر کتاب اوچراتیلماس ایدی. بو حال تورکچیلك اوچون طبیعی بویوك بر کەمچیلك سانالیردی. جعفر سید احمدبیك بو کەمچیلکنی تولغوزوشغا امکان درجەسنده غیرت ایتکەنلگینی کورسەتدی. اونگ بویوك استاد حقنداغی مهم اثرینك چیقیشی اوز بویو کلەرینی تانیماققا وه اولارنك چیزیب، بیلگیلەب کیتدیکلەری ملی، سیاسی یولنی اورگەنیشکه قیزیقاتورغان تورك یاشلارینی، آینقسا آنایورتی بوکون روس مظالمی، اسارتی آستندا ایگلەمه کدەبولغان تورك مهاجر یاشلارینی شبهەسز کوب سیوینترمشدر. درحقیقه، مهاجرت هواسینك قارا بولوتلارینی قالینلاشتریب، اوز آرا اوگغایسزلقلار توغدوروچی افشاآتله تولغان بعضی مهاجر یازیچیلارنگ یاراشیقسز نشریاتی ایله ذهنلەرنگ قاریشدیغی شو بختسز چاغدا، «غاسپرالی اسماعیل بیك» کبی یاشلارنك روحینا غدا، فکرینه جلا بیروچی بر اثرنگ چیقیشی سبوینەرلك وه آلقیشلانیرلق بر حالدر.

یاش تورکستانلی

* * *

هندستانداغی تورکستان مهاجرلەری فعالیتندەن

دهلیدەکی «تورکستان مهاجرلەری برلگی»، شو ییل قربان بایرامینك باشندا، اوزینك ایشلکلی اعضاسندان عبدالله قیومبیك ایله محمود حسن‌بیك افندیلەرنی مرخص صفتیله تورکستان مهاجرلەری یاشایتورغان هندستان شهرلەریگه سیاحتکه یوللاغان ایدی. بو افندیلەر ایون آیینگ آخریغاچا هندستاننگ آیریم أولکەلەرینی کیزیب، حیدرآباد وه بومبای شهرلەریگەچه باریب، تورلو شهرلەردە یاشاوچی تورکستان مهاجرلەری ایله کوروشوب، اولارنی تورکستان ملی قورتولوش حرکتینگ باریشی ایله تانیشتریب کیلدیلەر. عینی زماندا هندستاننگ آیریم أولکەلەرندەکی معتبر هندستان علماسی ایله تماسه کیلیب، اولارنی تورکستانداغی روس مظالمی وه بولشەویك وحشیلگی ایله تانیشتریب، اولارغا قایغیلاریمزنی

آکلاتیب، اولارنگ معنوی مظاهرتینی قازانیشغا تریشقانلار. هندستان علما، فضلاسی روسلارنگ اوز قول آستلارنداغی تورك‌مسلمانلارغا قیلیب تورغان مظالمینی سکسان میلیونلق هندستانلی دینداشلاریمزغا بیلدیرمەك وه یایماق ایشلەرنده یاردەم ایتەجه کلەرینی سویلەب، وعدلەرینی قسماً درحال اورنیغا یتکیزگەنلەر.

اویوشمەمز تبلیغات ایشلەریله بر قاتاردا مهاجر یورتداشلاریمزنگ مادی احوالینی اصلاح یولندادا تریشماقدادر. شو جهتنی تأمین اوچون عملی یوللار قیدیریب، جمعیتمز شو 1353نچی ییل 7نچی صفردە (34 .5 .21دە) کەتته بر ییر آلیب «مهاجرلەر اویی» («دارالمهاجرین») ناملی بر یورت قوردی. بو یورتده تورکستان مهاجرلەریگه تورلو هنر اورگەتیلمه کدەدر. آینقسا تورکستاندان قاچیب دهلیگه کیلگەن یەگی مهاجرلەر بو اوچاققا آلینب، اولارغا هنر اورگەتیلیب، تریکچیلك اوچون مهاجرتده یوقلق ایچنده قالماسلقلاری اوچون چالیشیلماقدادر. «مهاجرلەر اویی»نده اوقوتو وه یازو ایشلەریگه هەم اهمیت بیریلیب، بو ساحەدە اوز شخصی منافعندان کیچیب خدمت قیلماقدا بولغان مرحمتلی یورتداشلاریمز بار.

تورکستان مهاجرلەریگه بالخاصه توقوچیلق، تیکوچیلك، تیمیرچیلك وه قندالاتچیلق اورگەتوچی «مهاجرلەر اویی»غا بیرمەك اوچون یورتداشلاریمزدان عبدالرحمن افندیم 50 روپیەلك سرمایه، خواجه اعظم افندیم 33 روپیەلك اسباب وه پول، خواجه مسعود افندیم 58 روپیەلك اسبابنی «تورکستان مهاجرلەر برلگی» خزینەسنه هدیه قیلدیلار.

«مهاجرلەر اویی»نگ الیکتریق وه آفتوموبیل ایشخانەسنده نصرالدین افندیم، باسما خانەسنده مخمد یوسف وه حاجی عبدالسلام افندیلەر، توقو ایشخانەسنده کمال الدین افندیم، نیاز محمدبیك وه مولانا عطاءالله بیکلەر اوز شخصی منافعلاریدان کیچیب ایشلەمه کدەلەر. شو فداکار افندیلەرگه یورەکدەن اوزون عمرلەر تیلەب تشکرلەر ایتەمز.

خواجه مسعود. دهلی، 22ایيول 1934

قایغیلی خبر

حبیب‌الرحمن‌البلغاری افندینگ باشقارمامزغا یازغان بر یازوسندا پشاورده ملی ایشله‌ریمزگه یاقیندان قاتناشیب یورگان آچیق فکرلی یورتداشلاریمزدان مرغیلانلق سید اعظم خواجه‌نك ایولنك 8نده وفات ایتکه‌نلگی خبرینی اوقوب کوب قایغیردق. اولوغ تاگری یاتقان یرینی یومشاق قیلسین. مرحوم هه‌ر جهتده‌ن اوز تانیشلاری وه یورتداشلاری طرفدان سیویلمش بر شخص ایدی.

سید اعظم خواجه‌دان محمد علی خواجه، اکبر خواجه، احمد خواجه وه انور خواجه اسمله‌رنده مکتب یاشندا تورت بالا قالدی. بولارنگ اوقوشلاریغا دوامله یورتمز، خلقمز اوچون قیمتلی خادم بولوب یتشیب، آتالارینك روحینی شاد ایته‌جه‌کله‌رینی امید ایته‌مز.

مرحومنك اینیله‌ری یوسف خواجه، قوچقار خواجه افندیله‌ر ایله پشاورده‌غی اونگ ایش آرقاداشلارینگ ماتمله‌رینه بز هه‌م یوره‌کده‌ن قوشولوب، مرحومنك اوغوللارینا اوزون عمرله‌ر تیلیمز.

«یاش تورکستان»

* *

•

آداشقان ادیبله‌ر

(که‌ربابا اوغلی بیردی ایله بورون اوغلو قاراجانك توبه مکتوبی مناسبتیله)

اوتکه‌ن مای آیی اورتالارندا چیققان عشق آباد غازیتالاریندا، او جمله‌ده‌ن «تورکمه‌نسکایا ایسکرا»نك 17. 5. 34 سانندا، تورکستانلی ادیبله‌رده‌ن که‌ربابا اوغلو بیردی ایله بورون اوغلو قاراجانگ «توبه مکتوبله‌رینی» اوقودوق. اوزینی دنیادا أڭ حر وه سربست فکر میدانی کورسه‌ته‌کچی بولغان ساویت روسیه‌سندا موسقوانگ کورسه‌تدیگی «فرقه باش چیزیغندان» بر «ئه‌لی» بولسا هه‌م تایا، باسقانلارنگ بولشه‌ویك جهنمیگه توشوب کیته تورغانلاری هه‌م‌ده او جهنمده‌ن چیقابیلیش اوچون اوزله‌رینك کیچه‌گه‌چه برابر ایشله‌شیب کیلگه‌ن قیمتلی دوستلارینی، حتی بعضاً آتابابالارینی‌دا قارالاب، یوزله‌ریگه کویه (قوروم) سورتوب «توبه مکتوبله‌ری» یازوچیلارنی بز تیز-تیز کوروب تورامز.

اوزینك بوتون عمرینی ترك ایتش، یا ایسه اوزینی اوزی یالغانچی قیلیب کورسه‌تیش، ساویت «سیاسیلاری» اوچون یه‌گیل بر ایش بولماغانی کبی، ادیبله‌ر اوچون‌ده آغیر بر وضعیت بولسا کیره‌ك. ادیبله‌ر آنجاق کوزله‌ریله کوروب، اوز عقللاریله آڭلادیقلارینی سربستچه یازا بیلدیکله‌ری زمان حقیقی ادیبلك وظیفه‌سینی به‌جه‌ره بیلیرله‌ر. او وقتداغنا ادیبنك یاراتدیغی اثر خلققا مدنیتنگ طلب ایتدیگی تأثیرنی بیره آلیر.

سربست مطالعه یولوندان چیقیب، موسقوانگ «فرقه چیزیغی» ایله یازا باشلاغان بایاقیش فطرتنگ اوز ادبی بارلیغینی قاندای فلاکتکه اوچراتقانلیغنی «یاش تورکستان»نگ اوتکه‌ن 55نچی ساندا ایسه‌ن تورسون بیك کورسه‌تیب اوتدی.

موسقوا «باش چیزیغی» آغیرلغینی انصافینا سیغدیرا آلماغان یه‌گی دور روس‌ادیبله‌ری ایچنده أڭدرایتلیله‌رنده‌ن‌دیب تانیلغان‌ایسه‌نین (Есенин) ایله مایاقوفسکی (Маяковский) له‌رده اوز عمرله‌ریگه اوز قوللاریله نهایت بیردیله‌ر. مشهور ماقسیم غورکی روس ادیبله‌رینه «اوزکوزله‌ریگله کورگه‌نله‌ریگنی، اوز عقل، اوز انصافیگ وه اوز مطالعه قوتگله گنه حکم ایته‌ره‌ك یازیگلار» دیب خطاب ایتمه کده‌در. قوممونیست فرقه‌سینگ امری بویونچا «فرقه باش چیزیغی»نگ کورسه‌تدیگی یولیله اثرله‌ر یازیش اوچون تورکستانغا بر نیچه دفعه «ساویت ادیبله‌ری بریغادالاری» کیلیب، تورکستان حیاتندان روس تیلنده بر قانچا اثرله‌ر یازدیلار. لاکن آلیکساندر سیتین (Александр Сытин)، نیقولای تیخونوف (Николай Тихонов)، بوریس پیلنیاك (Борис Пильняк) وه باشقالارینگ یازدیقلاری کتابلار، بولشه‌ویکله‌رنگ یازیشلارینچا، آدام خیالندان چیقیشی شبهه‌لی یالغانلاردان توپلانغان «خوردا-موردا»دان باشقا هیچ بر نه‌رسه ایمه‌سدر، چونکه «فرقه باش چیزیغی» ایسته‌دیگی «موضوع»نی بو افندیله‌ر تور-

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

كستاندا كوره آلماغانلار فرقەنگ توركستاندان طلب ايتديكى نەرسەنى كەربابا اوغلى ايله بورون اوغلى هەم تاپالماسلار، چونكه او نەرسه توركستاندا اصلا يوق، اونگ بولوشيغا توركستاندا زمين يوق، شرائط يوق. حقيقتنى يالغز لەنين سوزلەريندەن گنه اورگەنديك ديب، سورگونده يورگان بيردى اوغلو بيكى، بورى اوغلو كوموش علي لارغا قاراب پيچراق سوزلەر آتماق وه مخدوم قولى روحينا «توكورمەك»له «فرقه چيزيغى»نك منفى طلبى قبول ايتيلەبيلير، لاكن توركستاننگ طلب ايتديگى مثبت بر نەرسه چيقماس. بوگا دليل اولاراق فطرتنگ كيچيرديگى «فاجعه» كوز آلديمزدا توراد‌ر. بو حقيقتنى اوزلەرى ديديكلەرينچه «توركمەن ادبياتندا باش اورون آليب كيلگەن» كەربابا اوغلو ايله بورون اوغلولارى هەم ياخشيغنا آڭلاسالار كيرەك. فقط اولار «پادشاهيم امر ايتسه ئەبەلك (دايەلك)دە ايته بيليرمەن» ديگەن روس تاريخچيلەريندەن كوكول ياسنوپولسكى (Куколь Яснопольский) گه اوخشاب بوگا مجبور بولوب اوتوروبدورلار.

كەربابا اوغلو ايله بورون اوغلونگ توبه مكتوبينى اوقوركەن ايسيمگه مەنه شو نەرسەلەر كيلدى.

م.

هامسه: توركستان حدودندەن بيزگه كوندەريلگەن بر مكتوبده بو مقالەده آتالمش اديبلەرنگ سورگون ايتليب، كەربابا اوغلونگ وفات ايتديگى وه بورون اوغلونك ايسه دەلى بولوب قالغانلغى يازيلمشدى («ياش توركستان» سان 53). طبيعى، بولارنگ ايكيسى هەم روحاً وفات ايتكەن حسابلانا بيليرلەر. لاكن ظاهرى كورونوشده اولار تريك ايكەنلەر. «ياش توركستان» بزنگ برگنه فكر قوراليمزدر، اونگچون سايغيلى مخبرلەريمزنك ردايتلمەيتورغان خبرلەرنى گنه ايشيتديريب توروشلارينى اوتونەمز.

باشقارما

قافقاسيا قونفدراسيونى ميثاقى

رفيقمز «استقلال»نگ شو آينگ باشندا چيققان 63نچى سانندا، قافقاسيا جمهوريتلەرينگ استقلاللارينى كيرى آلماق وه قافقاسيالى ملتلەرنگ حريت وه استقلاللارينگ دوامينى تأمين ايتمەك مقصديله آذربايجان، شمالى قافقاسيا وه گورجستان ملى تشكيلاتلارى طرفندان حاضرلانغان قافقاسيا قونفەدراسيون ميثاقينگ صلاحيتدار وكيللەرى تامانندان ايوننگ 14ندە بروكسەلدە امضالانديغى خبرينى اوقودق.

ميثاق قافقاسيالى جمهوريتلەرنگ عسكرى، تيشقى سياست وه گومروك ايشلەرينى برلەشترمەك نيگيزلەرينه قورولمشدر. قافقاسيا قونفەدراسيون ميثاقينا آذربايجان نامينا كيچميشده آذربايجان ملى شوراسى وه ايمديگى حالده ملى آذربايجان مركزى رئيسى محمد امين‌بيك رسولزاده وه كيچمشده آذربايجان مرخصلارى هيئتى وه پارلامەنتو رئيسى على مردان‌بيك توپچيباشى؛ شمالى قافقاسيا نامينا محمد گەراى سونچ، ابراهيم چوليك وه شاهمان؛ گورجوستان ناميندا بورونغو گورجوستان جمهور رئيسى وه ايمديگى حالدا گورجوستان ملى مركزى رئيسى نوى ژوردانيا ايله گورجوستاننك فرانسه حكومتى قاشنداغى بورونغو فوق‌العاده سفيرى آقاكى چخەنكەلى لەر امضا آتقانلار.

روسيه ايمپەرياليزمنه قارشى استقلال كورەشى جبهەسينگ أڭ مهم قوللارندان برى بولغان قافقاسيانگ بو يەگى ميثاقينى يوره كدەن آلقيشلاب باشلانغان بو حركتكه موفقيتلەر تيلەيمز.

* * *

«ياش توركستان» مجموعەسى محترم مديرينه

افندم،

قيمتلى مجموعەگزڭ ستونلەرنده شو بر قاچ سطر يازيه يير ويرمەگزى رجا ايلەرم:

1 — سوڭ زمانلاردا آذربايجان ملى استقلال دعواسينى خارجده گودەنلەر آراسنداكى إختلاف نتيجەسى اولاراق ييرسز بر طاقم نشريات ياپيلماقدادر. ملى مفكورەيى ديديكلەيەن وه استقلال جبهەمزى ضعيفلاتان

بو حرکتله‌ره قطعیاً اشتراك ایتمه‌دیگمی ،

2 — قافقاسیا قونفه‌دراسیونی مسئله‌سی حقنداکیره‌ك اسکی وه کیره‌کسه یه‌گی هیچ بر غازیتایا یاناتدا بولونمادیغیمی بیان وه تصریح ایله‌رم

حرمتله‌رمله محمد صادق

سابق آذربایجان مبعوثله‌رنده‌ن

استانبول.

فون هینده‌نبورغ

2نچی آوغوستدا آلمان تأریخنگ کنه ایمه‌س ، سوڭ 25 سنه‌لك دنیا تأریخنگ أڭ مهم سیما لارندان بریسی بولغان مشهور عسکر باشلوغی وه دولت ایری فون هینده‌نبورغ أولدی.

دنیا سوغوشنه قادار فعال عسکری حیاتینی بتریب تقاعده چیقمش بولغان فون هینده‌نبورغ حرب باشلانار۔باشلانماس آلمانیانگ شرق جبهه‌سی قوماندانلیغنا چاقیریلدی. 1914نچی یلی آوغوستده تورکستانلیلارنگ خاطره‌سندا أڭ آچی ایزله‌ر قالدیرغان گه‌نه‌رال سامسونوف‌نگ قولی آستنداغی روس اوردوسی شرقی پروسیاغا هجومه باشلاغاندا ، قارشیسندا فون هینده‌نبورغنی کورگه‌ن ایدی. 28 آوغوستده فون هینده‌نبورغ سامسونوف اوردولارینی ایچکه چیکیب، اوراب آلدی. او 120 میگ کشیلك بر دوشمان اوردوسینی محو ایتمه‌کله اوز وطنی شرقی پروسیانی بر کره‌لك تهلکه‌ده‌ن قوتقارغان ، هه‌مده بوتون سوغوش زمانی اوچون روسلق روحینی قیرغان بولدی. بونیگله روسیه‌نك دنیا سوغوشندا مثبت رول اویناو احتمالی بیتریلدی. بو روس مغلوبیتی قهرمانی تورکستان والی عمومیسی گه‌نه‌رال سامسونوف‌ده چیدی آلماسدان اوز اوزینی أولدوردی. بو خبر ایسه بوتون تورکستاندا بر یاشین سرعتی بیله‌ن یایلدی. گه‌نه‌رال فه‌لد۔مارشال فون هینده‌نبورغنگ اسمی مه‌نه بو زماندان‌به‌ری تورکستان خلقی

ذهننده یرله‌شدی. سوغوش تاریخنگ نادر کوردیکی حادثه‌له‌رنگ بری بولغان بو به‌جه‌ریك فون هینده‌نبورغنگ تاریخده‌کی ممتاز موقعینی قطعی صورتده تعیین ایتکه‌ن بولدی. او بوتون آلمان اوردولاری قوماندانی بولدی. دنیا سوغوشی بیتدی ، هه‌مده بوتونله‌ی باشقا سببله‌رده‌ن آلمانیا وه اونگ متفقله‌ری مغلوبیتی ایله بیتدی. آلمانیادا انقلاب بولدی. وظیفه۔سینی بیترگه‌ن عسکر باشلوغی فون هینده‌نبورغده خصوصی حیاتنه چیکیلدی. آلمانیانگ وضعیتی کون‌کونده‌ن آغیرلاشدی. اونی بو آغیر۔لقلارنگ تأثیرنده‌ن ساقلاب ، سلامت ساحلیگه چیقاراجاق بر اوتوریته قیدیریلدی. بو وظیفه اوچونده أڭ موافق سیما ینه بو مشهور عسکر باشلوغی بولوب چیقدی. فون هینده‌نبورغ 1925نچی یلی خلقنگ کوپ۔چیلکی طرفندان رئیس جمهورلکگه سایلاندی. او 1932نچی یلی قایتاد۔دان شو اورونغا سایلاندی. 87 یاشینا کیرگه‌ن قارت فه‌لدمارشال سوڭ نفسینی‌ده وطنی ، ملتی یولندا ایشله‌ب اوتوروب چیقاردی. بونگله 1/2 عصر۔لق بر ملی خدمت وه فعالیت شرفله سوگنه ایریشکه‌ن بولدی. بز تورکستان ملتچیله‌ری آلمان ملتینگ گه‌نه‌رال فیلدمارشال فون هینده‌نبورغنگ أولومی ایله کیردیگی ماتمنه یوره‌کده‌ن قوشولامز.

*

تورکیاتچی پروفه‌سور بانغ‌نك 65نچی توغوم کونی

تیلیمزنی تیکشیرمه‌کله لسانیات علمنه وه تورك حرثنه آلقیشلانیرلق خدمتله‌ر قیلغان آتاقلی تورکیاتچی ، آلمان بیلگیچی پروفسور بانغ شو آوغوست آیینگ 9ندە 65نچی توغوم کونینی قارشی آلدی. «یاش تور۔کستان» بو بویوك عالمنی بو کونی ایله یوره‌کده‌ن قوتلار وه اوگا ینه اوزون وه ثمره‌لی عمر تیله‌ر.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

توركستان خبرلەری

معارف جبهەسندە

I — قازاغستاندا درسلك يوق. 1933/34نچی اوقو ييلندا قازاغستانداغی مكتبلەر درسلكلەر ياغندان كوب آغيرلق كيچيرديلەر. نشری قرارلاشتريلغان 59 اثرنگ يالغز 32سی نشر ايتيلدی. بونگدە يالغز 6سی اوقو ييلی باشندا حاضر بولغان ايدی. تعيين ايتيلگەن 241 900 جلددەن يالغز 59 600 جلد چيقاريلدی. قازاغستان نشريات أدارەسی حاضرلاديغی كتابلارنیدە ديقابردەغنا يوبارغان وە اوقو ييلی سوگندادا مكتبلەرگە ايريشمەگەن.

قازاغستاننك شرقی رايونلاری 1934نچی اوقو ييلی بوتونلەی درسلكسز قالغان. تورلو رايونلاردا معارف أدارەلەری قوللارينا توشكەن كتابلارنی تارقاتماغانلار. أڭ قيزيغی شو، كه بو جهت اوقو ييلی اوتكەندەن سوڭغنا آچيليب توروبدر.

يەگی اوقو ييلی ياقلاشماقدا. بوييلدا مكتبلەرنك درسلك بيلەن تأمين ايتيلووی شبهە آستندادر. 42 اثر طبع اوچون بيلگيلەنگەن بولسادا، يالغز 13گنەسی طبع ايتيلگەن. قالغانلاری مطبعەدە ياتادر. مطبعە بولسا كاغد يوقلغندان 19نچی آپريلدان بيری توختاب ياتادر. («قازاغستانسكايا پراودا» 34 .5 .21)

قاريشمزداغی اوقو ييلينك درسلكلەری يوقلغندان اوچراياجاغی فلاكتنیدە اوقو ييلی اوتكەندەن سوڭغنا ايشيترمز.

II — اوزبيكستاندە ثابت درسلكلەر نشر ايتيلدی. ساويت حكومتينك ملی جمهوريتلەر اوچون شكل اعتباريلە ملی، مفهوم اعتباريلە روسچە ثابت درسلكلەر (стабильный учебник) حاضرلاتماقدا بولغانليغی كوبدەن معلوم ايدی. اوزبيكستاندا بونداي درسلكلەردەن برقسمی چيقاريلغان. فقط ساويت غازيتالارندا يازيلغان خبرلەرە كورە، بو درسلكلەرنگ هەر جهتدەن نقصانلغی كورسەتيلمشدر. «قومموزيزم معارفی اوچون» ديگەن بر مجموعەنگ 4نچی آوغوست نومروسندا چيقغان بر يازودا رحيمی طرفندان يازيلغان يەگی «اوقو كتابی»نگ طبعی بتيريلگەندەن سوڭ كتابنك 540 بويوك خطا بيلەن چيقغانليغی آگلاشيلغان. بو كتاب 160ميگ نسخە باسيلغان ايمش. عينی مؤلفنگ ايكنچی بر درسلگی بولسا 1750 خطا بيلەن چيقغان. قيوم اوغلی ديگەن بريسينگ 7 ياريم تاباق (فورما) بويو كلگندە، 100 ميگ نسخە نشر ايتيلگەن «ادبی خرستوماتيە» (مجلە) ديگەن اثریدە عينی عاقبتغا اوچراغان. يەنە بر قانچا درسلكلەرنی عينی عاقبتغا ايريشترگەن نشريات أدارەسی بر نيچە واغون كاغدنی بوش ييرگە صرف ايتب، درسلكلەر نشرياتی ايشينی اميدسز درجەگە توشورگەن.

III — توركمنستاندا. مكتب سانينگ 1915گە، اوقوچيلار سانينك 118 ميگگە يتكەنلگينی سويلەگەن معارف قوميساری آتنانور اوغلی بو مكتبلەرنگ كوپندە آچينارلق بر حال بولوب، بالالارينگ 3-4ييل بر صنفدە اوتوروب قالاتورغانلقلارينی بيلديرەدر. بونيگلە برابر بر نەرسەدە اورگەنە آلمای أڭ سوگدا مكتبنی تاشلاب قاچارلار ايمش. شهرلەردە 7 ييللق، آوولاردا 4 ييللق مكتب قورولوب أولگورلگەنينی، حتی بعضاً آوولاردادا 7 صنفلی مكتب كورولمەكدە بولغانليغنی سويلەگەن توركمنستان معارف قوميساری بوتون توركمەنستاندا 5 ميگ معلم بولوب بونلاردان 3 1/2 ميگنگ آوول معلمی بولغانليغنی سويلەيدر. بو آوول معلمەری كوبچيلگينگ 1-2 ييللق مكتب درجەسندەگنە معلوماتلی كشيلەر بولغانليغنی سويلەيدر. معارف قوميساری «بزنگ آوول معلمەريمزدە وە اونلارنگ تورموشندا كولتور اثری كوب آز كورونەدر. آوول معلمی بيلەن عادی قولخوزچی دهقان آراسنداغی فرق كورونمەسلك درجەدەدر» ديدر.

حالبوكە بولشەويكلەر شو مكتبی آز، درسلگی وە اوقوتو قورالی يوق درجەدە بولغان توركمەنستاننی «بوتون اهاليسی سوادلی» بر مملكتكە آيلانترديق ديب قيچقرادرلار.

Verantwortlich für Verlag und Redaktion: Dr. Tahir Schakir, Berlin-Sieglitz
Druck: Sonnendruckerei G. m. b. H., Berlin-Charlottenburg 4
مسئول مديری: دوقتور طاهر شاكر.

Yach Turkestan

Août 1934 (Le jeune Turkestan) No. 57

Revue mensuelle

Organe de défense nationale du Turkestan

Rédacteur en Chef: **Moustapha Tchokaï-Oghly**

یولیمزغا توغرو کیلگەن بوتون یازولار اوچون مجموعەمزنک بیتلەری آچیقدر. باسیلماغان یازولار قایتاریلماس.

آبونە شرطلەری:

ییللغی 100 فرانسز فرانقی، آلتی آیلغی 60 فرانق، اوچ آیلغی 30 فرانق.

قاراغاندی-بالقاش تیمیر یولی. آلما آتادان بیلدیریلدیگنه کوره، شو ییل اییول اورتالارینا قادار قاراغاندی-بالقاش تیمیر یولینک 56 کیلومەتروسینک تیمرلەری یاتقیزیلب بتیریلگەن. تورت یەگی استاسیون بناسی سالنا باشلاغان. 16 لوقوموتیف توراراق بر موقت دەپودا حاضرلانغان. یول سالو ایشندە 6 مینگ ایشچی ایشلەمەکدە ایمش.

مجموعەمزگە تیشلی هەر تورلو یوللانمالار اوچون آدرەس:

Moustapha Tchokai-Oghly

7, Square de la Fontaine

Nogent s. Marne (Seine)

France